

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

**Rysy postmodernity v menším městě
– případ České Třebové**

Bakalářská práce

Autor: Bc. Zuzana Boušková

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: doc. Mgr. Ján Bunčák, CSc.

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor: Zuzana Boušková

Studium: F15BP0161

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: Rysy postmodernity v menším městě - případ České Třebové

Název bakalářské práce AJ: Features of Postmodernity in a Small Town - the Case of Česká Třebová

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V této bakalářské práci se budu zabývat rysy postmodernity, jež lze nalézt ve městě Česká Třebová. Nejprve představím rysy postmodernity obecně a poté se konkrétněji zaměřím na to, jaký vliv má postmodernita na proměnu města Česká Třebová, tedy např. jak ony rysy ovlivňují veřejný i soukromý prostor a jeho užívání, zda a jakým způsobem se jejich působením mění společenské vztahy ve městě, atd. Využiji při tom analýzu dostupných dokumentů o historii i současnosti města, fotografie veřejného prostoru města, metodu zúčastněného pozorování a metodu rozhovoru.

BAUMAN, Zygmunt. Tekuté časy : život ve věku nejistoty. Vyd. 1. Praha : Academia, 2008. 109 s.
BAUMAN, Zygmunt. Úvahy o postmoderní době. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1995.
DEAR, Michael J. The postmodern urban condition. 2000. DEAR, Michael; FLUSTY, Steven.
Postmodern urbanism. Annals of the Association of American geographers, 1998, 88.1: 50-72
GIDDENS, Anthony. Důsledky modernity. Praha : Sociologické nakladatelství, 2003. HAUER, Tomáš. Skrze postmoderní teorie. Karolinum Press, 2002. KUBÁTOVÁ, Helena, et al. Ways of Life in the Late Modernity. Univerzita Palackého v Olomouci, 2016.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. Mgr. Ján Bunčák, CSc.

Oponent: PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 18.12.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce doc. Mgr. Jána Bunčáka, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 10. 12. 2019

Bc. Zuzana Boušková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu práce doc. Mgr. Jánů Bunčákovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a trpělivost při vypracovávání předkládané bakalářské práce. Chtěla bych také poděkovat manželovi a rodině za psychickou podporu při psaní práce.

Anotace

BOUŠKOVÁ, Zuzana. *Rysy postmodernity v menším městě – případ České Třebové*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 73 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá postmoderními rysy ve městě Česká Třebová. Cílem je odhalit nakolik a jestli vůbec se v konkrétním případě města Česká Třebová odráží teoreticky představovaný posun k postmoderně, a které jeho rysy je možné identifikovat. Teorie postmoderny bývají totiž často podloženy daty z velkých měst, zajímá nás tedy určitá možnost přenosu těchto teorií na případ malého města. Česká Třebová byla a stále je známá jako město železnice, která bývá považována za symbol moderny. Dílčím cílem je tak sledování vývoje města a možného ústupu vlivu železnice. Při vypracování využívám komparaci veřejně dostupných dat, článků a literaturu týkající se minulosti a současnosti města Česká Třebová, a také terénní šetření.

Klíčová slova: modernita, postmodernita, suburbanizace, brownfields, Česká Třebová

Annotation

BOUŠKOVÁ, Zuzana. *Features of Postmodernity in a Small Town – the Case of Česká Třebová*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2019, 73 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor thesis deals with post-modern features of the town Česká Třebová. The aim of this thesis is find out to what extent, and if at all, is the represented shift towards post-modernity reflected in the specific case of the town Česká Třebová, and which of its features it is possible to identify within the town. The theories of postmodernity are often supported by data from large cities, and we are therefore interested in the certain possibility of transfer of those theories to the case of a small town. Česká Třebová was and still is known as the town of the railway which is deemed to bet the symbol of modernity. A partial aim is therefore to monitor the development of the town and the possible decline of the railway's influence. For the purpose of the thesis I use the method of comparison of publicly available data, articles and literature concerning the past and present of Česká Třebová, and the method of field survey.

Keywords: modernity, postmodernity, suburbanization, brownfields, Česká Třebová

Obsah

Úvod.....	9
1 Základní pojmy a teoretická východiska.....	11
1.1 Modernismus.....	11
1.1.1 Industrializace.....	13
1.1.2 Urbanizace.....	15
1.2 Postmodernita.....	16
1.2.1 Globalizace.....	21
1.2.2 Postindustrialismus.....	22
1.2.3 Brownfield.....	24
1.2.4 Suburbanizace.....	26
1.2.5 Dohled.....	28
2 Praktická část.....	32
2.1 Cíl šetření.....	32
2.2 Výzkumné otázky.....	32
2.3 Metoda šetření.....	32
2.4 Postup šetření.....	33
3 Město Česká Třebová.....	34
3.1 Česká Třebová obecné charakteristiky.....	34
3.2 Historie do roku 1845.....	34
3.3 Vývoj města od roku 1845 do 90. let.....	35
3.3.1 Železnice.....	35
3.3.2 Průmysl.....	36
3.3.3 Stavitelství a rozvoj.....	37
3.4 Česká Třebová po roce 1989.....	39
3.4.1 Vznik průmyslové oblasti a vyloučené lokality.....	39
3.4.2 Železnice po roce 1989.....	41
3.4.3 Další proměny města Česká Třebová po roce 1989.....	43

3.4.4	Sociodemografické složení ve městě Česká Třebová.....	46
3.5	Postmoderní prvky v České Třebové	50
3.5.1	Postindustrializace v České Třebové	50
3.5.2	Suburbanizace ve městě Česká Třebová.....	54
3.5.3	Brownfields ve městě Česká Třebová	56
3.5.4	Dohled.....	63
4	Závěr.....	65
5	Zdroje	67
5.1	Literatura	67
5.2	Internetové zdroje.....	69
5.3	Veřejné databáze	72
5.4	Webové stránky.....	72
6	Seznam obrázků	73

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem postmodernity v menším městě Česká Třebová. Důvodů, proč jsem si zvolila toto téma bylo hned několik. V České Třebové žiji od narození a moje rodina má ve městě poměrně hluboké kořeny. Z rodinné tradice pak přirozeně vyplynul zájem o město. Začala jsem si také všimnout různých proměn města i diskuzí občanů o nich. Po prvních krůčcích při pohledu na historii města byl kontrast se současností ještě více patrný. Navíc mě začalo zajímat, co znamená být „městem železničářů“ a že je Česká Třebová průmyslovým městem. Dále při studiu sociologie, ale i předchozím studiu filozofie, mě zaujaly teorie moderny, postmoderny a procesy v nich obsažené. Zdálo se mi, že se v nich leckdy odrážely změny, o kterých se ve městě Česká Třebová diskutuje, ale spíše ze subjektivních pohledů občanů. Teorie však ukazovaly jakýsi objektivní nadhled, který dokázal zařadit změny do širšího kontextu, ukazoval propojenost jednotlivých atributů, které leckdy zůstanou tzv. „selskému rozumu“ skryty. Právě kvůli zájmu o nahlédnutí do kontextu, propojenosti a zájem o všímání si konkrétních příkladů každodenního v obecném rámci teorií, jsem zvolila toto téma.

Cílem mé práce je zjistit, jaké jevy a procesy související s postmodernou lze ve městě Česká Třebová rozpoznat. Charakter práce bude spíše teoretický než praktický, ale dílčím cílem bude tyto dvě složky propojit, poukazovat na konkrétní příklady ve městě v pozadí obecnějších teorií. Postmoderna je velmi abstraktní, proto považuji za žádoucí zkoumat její atributy, jaksi mezioborově, využiji proto také práce zabývající se urbanismem a geografii, které se věnují ukazatelům přímo pozorovatelným v prostoru města. Důležitý pro mě bude také historický vývoj České Třebové, abych mohla zachytit změny, ke kterým v různých dobách pod různými vlivy došlo. Hranice mezi modernou a postmodernou nejsou přesně vymezeny, proto ani zde nepředpokládám, že bude možné přesně určit, jestli, od jaké doby a nakolik je město Česká Třebová postmoderní. V této práci tak nepůjde o hloubkovou analýzu, ale spíše syntézu a komparaci poznatků z historie a současnosti města, které je možné zasadit do kontextu postmoderny. Proto mým hlavním nástrojem bude zkoumání literatury, publikací a datových databází věnující se městu Česká Třebová. Dále se pak terénním šetřením a mapováním stavu pokusím potvrdit či vyvrátit zjištěné poznatky z literatury a dalších zdrojů.

V prvním kapitolech se budu věnovat pozornost pojmům moderny a postmoderny, poukáži na jejich blízkost a téměř neoddělitelnost, ale také mě bude zajímat, v čem se liší, kde je rozpoznatelný nějaký posun. Samozřejmě představím pojmy, procesy, které se

k nim vážou. Poté pojednám o historii města Česká Třebová, abychom mohli sledat změny i na konkrétních příkladech z vývoje. Všimát si budu také hlavních atributů, které ovlivnily vývoj a tvář města. Nakonec se zaměřím na rysy postmodernity, které lze v České Třebové nalézt a v jaké podobě.

1 Základní pojmy a teoretická východiska

V první části představím základní pojmy a teorie, které se pojí s pojmem postmoderny. Jelikož jsou pojmy moderny a postmoderny velmi provázány, považuji za důležité první podkapitolu věnovat pojetí moderny, procesů a jevů s ním související. Dalším důvodem je, že někteří teoretikové odmítají pojem postmoderny a nazývají ji modernou s určitým adjektivem a to, co jiní označují pojmem postmoderna řadí např. do pozdní fáze moderny nebo ji popisují jako určitou podobu moderny. V návaznosti na to zařadím kapitolu věnující se postmoderně. Podkapitoly potom věnuji typickým rysům a procesům postmoderny, které budou zásadní části pro vypracování praktické části, kde se budu zabývat tím, zda se tyto jevy objevují ve městě Česká Třebová.

1.1 Modernismus

Pro lepší pochopení vývoje doby postmoderní, postmoderních rysů, je potřeba nejprve představit modernismus, jež tomuto vývoji předcházela a také podle některých to, co je obvykle nazýváno pojmem postmoderna, je jen určitým stádiem moderny.

Mezi pojmy modernita, modernismus, moderna existují jisté rozdíly, záleží, z kterého úhlu pohledu je rozebíráme, ovšem pro účely této práce nepovažuji za důležité se jimi zabývat. Zde budu s těmito výrazy zacházet jako se synonymy.

Obecně je modernismus podle *Velkého sociologického slovníku* spjat především s optimismem, vírou v pokrok a také osvícenskou vírou v lidský rozum.¹ Český sociolog Jan Keller popisuje v knize *Dějiny klasické sociologie*², že vznik modernity, moderní společnosti je spjat s revolucemi probíhajícími od 17. do 19. století, kdy modernita procházela v tomto čase různými vývojovými stádii. Keller se v případě popisu vývojových stádií nechal inspirovat německým sociologem Petrem Wagnerem a uvádí možné členění modernity na omezeně liberální modernitu, organizovanou a společnost sítí. Mezi každou periodou je krizové období, které je následně nahrazeno periodou novou.³ Poslední zmíněné stádium je řazeno od poslední čtvrtiny 20. století a jaké prvky

¹ *Velký sociologický slovník*. Praha: Univerzita Karlova – vydavatelství Karolinum, 1996, s. 644. ISBN 80-7184-311-3.

² KELLER, Jan. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004, 529 s. ISBN 80-86429-34-2.

³ Tamtéž, s. 15-35.

v něm jsou zahrnuty se velmi podobá tomu, co by jiní autoři již nazvali obdobím postmodernismu, jehož problematické periodizaci a shodě či spíše neshodě na definici se budeme věnovat až v dalších kapitolách.

Harrington naproti tomu ve své knize *Moderní sociální teorie*⁴ upozorňuje na problematičnost periodizace pojmu moderní a poukazuje na skutečnost, že společnosti mohou být v některých ohledech moderní a v jiných nikoli. Bere v úvahu nejen časové vymezení, ale zmiňuje také geografické odlišnosti, proto blíže specifikuje a v této knize rozebírá především tzv. západní modernitu, kterou rozebírá z hlediska jednotlivých aspektů společenských změn kulturních, politických a hospodářsky-sociálních. Ke změnám v kulturní modernitě dochází díky rozmachu vlivu přírodních věd, s tím jde ruku v ruce silnější víra lidský rozum, poznatelnost světa, jeho zákonů. V návaznosti na to mimo jiné bývá oslaben vliv náboženství.⁵ V tomto kontextu dochází také k přeměně hodnot a norem, jež společnost zastává, kterými se řídí.

Dalším aspektem je podle Harringtona politická modernita, kterou v sobě dle něho obsahuje změny spojené s rozvojem státu, občanského práva a prosazením idejí demokracie. Tyto změny mají dle něho svůj původ mimo jiné v působení myslitelů představujících koncepty společenské smlouvy, jako byli John Locke a T. Hobbes, kteří prosazovali myšlenku, že právo vládnout pramení z vůle lidu. Velmi významně se o tento posun ve větší důvěru a svrchovanost lidu zasadili osvícenští filosofové a celkově myšlenky osvícenství významně ovlivnily posun k době moderní.⁶ Z osvícenství totiž pramení právě ona víra v poznatelnost okolního světa, v neustálý pokrok lidstva.

Poslední složkou modernity, kterou se Harrington zabývá je modernita společensko-ekonomická. Změny v této oblasti jsou pro další kapitoly této práce velmi důležité, jelikož v kapitole věnující se postmodernitě se budu poněkud detailněji zabývat jejich další proměnou a hledat tyto aspekty ve zkoumaném městě Česká Třebová. Opět zde ale můžeme vidět souvislost se změnami v aspektech zmíněných výše. V tom kulturním byl vyzdvihován narůstající vliv vědy jako takové, v tomto zas Harrington zmiňuje, že výrazný vliv na posun k společnosti moderní měl nový požadavek na technické využití vědeckých objevů a vznik kapitalismu. Ke zrodu rozvinutého

⁴ HARRINGTON, Austin. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Přeložil Hana Antonínová. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-093-3.

⁵ HARRINGTON, ref. 4, s. 49-51.

⁶ Tamtéž, s. 51-52.

kapitalismu v Evropě podle něho napomohla privatizace obecních pozemků, industrializace, politika volného obchodu, urbanizace a růst počtu obyvatel.⁷

Na následujících řádcích bych krátce pojednala nejprve o procesu industrializace a poté o procesu urbanizace. S postupným přechodem společnosti moderní na společnost postmoderní se totiž i tyto procesy mění. Jejich představení tvoří základ pro další postup v práci a také lepší pochopení přeměny a vývoje prvků a procesů moderních na postmoderní.

1.1.1 Industrializace

Někteří autoři ztotožňují pojem industrializace s průmyslovou revolucí, k tomuto se vyjadřuje Jakubec v knize *Hospodářský vzestup českých zemí*⁸, který představuje pojem industrializace jako nadřazený pojmu průmyslová revoluce. Industrializaci představuje jako „... dlouhodobý spíše kontinuální a dodnes neukončený proces velké civilizační transformace agrární společnosti s převahou obyvatelstva, žijícího na venkově a živícího se zemědělstvím, v moderní průmyslovou a konzumní společnost, žijící z velké části ve městech a vytvářející větší díl národního důchodu v průmyslu a službách.“⁹ V industrializaci dochází k průmyslovým revolucím, které se od sebe mohou lišit nejen geograficky, obsahově a také časově.¹⁰ Ovšem je třeba poznamenat, že většina autorů včetně Jakubce se shoduje na tom, že podstatný vliv na industrializační boom zejména v Evropě měla průmyslová revoluce v Anglii probíhající od druhé poloviny 18. století, kdy docházelo k významným změnám v organizaci práce, podstatnému nárůstu využití strojů při výrobě, čemuž předcházelo např. také zdokonalování parního stroje.

Industrializace je tedy proces poměrně komplexní a nezahrnuje změny pouze vnější, jako je právě samotná expanze průmyslu, ale také dochází k proměnám uvnitř průmyslu. Jakubec tak upozorňuje na to, že se v procesu industrializace mění mimo jiné i význam a růst dílčích odvětví. Dále uvádí základní periodizaci podle odvětví, kdy konec 18. a počátek 19. století patřil především průmyslu textilnímu, v druhé polovině 19. století

⁷ HARRINGTON, Austin. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Přeložil Hana Antonínová. Praha: Portál, 2006, s. 53-54. ISBN 80-7367-093-3.

⁸ JINDRA, Zdeněk a JAKUBEC, Ivan. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2945-2.

⁹ JINDRA, JAKUBEC, ref. 8 s. 14

¹⁰ Tamtéž, s. 15-16.

v souvislosti s rozvojem železnice hraje hlavní roli průmysl pracující s uhlím, železem a ocelí a na konci 20.století převládají odvětví zabývající se elektrotechnikou, chemií a spalovacími motory.¹¹

Industrializace samozřejmě neovlivnila pouze průmysl jako takový, ale celou společnost, její organizaci a mnoho jiného. S procesem industrializace se pojí i proměna společnosti na společnost industriální. Výše jsem uvedla proměnu společnosti tradiční na společnost moderní, zde se jedná o změnu společnosti předindustriální na industriální.

Anthony Giddens představuje společnost průmyslovou právě v kontextu moderního světa a vyzdvihuje odlišnosti moderní společnosti. Nejprve obecně upozorňuje na rychlejší vývoj technických inovací oproti společnostem tradičním. Lidé se přesouvají z pracovních pozic v zemědělství do továren a úřadů, s tím souvisí také narůstající urbanizace, kterou více přiblížím v následující kapitole. Společnost je navíc ovlivněna velkými organizacemi, obchodními korporacemi, vládními úřady, přičemž zmiňuje narůstající význam národního státu v průmyslové společnosti.¹²

Zásadním prvkem průmyslové společnosti je podle Sociologické encyklopedie práce, kdy postupně dochází také ke specializaci profesí.¹³ Na nebezpečí rozsáhlejší dělby práce a narůstající byrokracie a dalších prvků průmyslové nebo moderní společnosti upozorňuje např. Z. Bauman ve své knize *Modernita a Holocaust*¹⁴, kdy ukazuje, jak právě tyto elementy mohly napomoci plánu „konečného řešení“, který byl v koncentračních táborech uskutečňován. Popisuje jednotlivé zaměstnance pouze jako jednotlivá kolečka ve stroji, která ztrácejí přehled o původu a konci zadaného pracovního úkonu, a tak v této době navíc k jistému odcizení od úkonu a stále většímu rozdělení soukromého a pracovního života.

Pracovní role však zároveň významněji ovlivňuje život člověka, především jeho společenský status. V industriální době dochází ve společnosti k společenskému vzestupu, vzestupu sociální mobility.¹⁵ Díky rozvoji dopravy se navíc zvyšuje i možnost

¹¹ JINDRA, Zdeněk a JAKUBEC, Ivan. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 14-16. ISBN 978-80-246-2945-2.

¹² GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 75-76. ISBN 80-7203-124-4.

¹³ Společnost industriální. In: *Sociologická encyklopedie* [on-line]. Miroslav Petrušek, 2017 [cit. 20.8.2019] Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost_industri%C3%A1ln%C3%AD.

¹⁴ BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 330 s. ISBN 978-80-7419-028-5.

¹⁵ Společnost industriální. In: *Sociologická encyklopedie* [on-line]. Miroslav Petrušek, 2017 [cit. 19.8.2019] Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Spole%C4%8Dnost_industri%C3%A1ln%C3%AD

mobility horizontální. Maryáš a Vystoupil pak vyzdvihují, jak zásadní roli při vývoji měst měla pozice železnice, přičemž dávají příklad měst Pardubice a Chrudim, kdy vzestup města Pardubice, co se týče průmyslu podstatně vzrostl díky jeho dřívějšímu přístupu k hlavní železniční trati.¹⁶

1.1.2 Urbanizace

Dalším doplňujícím jevem modernity, jak již bylo zmíněno, je proces urbanizace. Pod pojmem urbanizace si většina vybaví poněkud zjednodušené vymezení urbanizace jako procesu stěhování, koncentrace lidí do měst.

Definice urbanizace se postupem času vyvíjela podle předmětu zkoumání, ale také v závislosti na tom, který vědní obor se urbanizací jako procesem zabýval.¹⁷ Jiří Musil v knize Zrod velkoměsta¹⁸ popisuje vývoj této definice a krátce o něm pojednává v souvislosti s vývojem sociologie města a oborů město zkoumající. Stejně jako urbanizaci ani město nelze zkoumat izolovaně jako jkaysi dílčí subsystém, separovaný proces. Nakonec došel k definici, ve které je urbanizace „... *historicky celostním a komplexním společenských procesem proměňujícím prostorovou organizaci společnosti*.“¹⁹ U tohoto vymezení se mi velmi líbí slovo „komplexní“, jelikož tento proces (jako každý jiný proces ovlivňující společnost) je třeba zkoumat s ohledem na jiné procesy a jevy ve společnosti. Změny prostorové organizace společnosti mohou mít více podob, Musil ovšem uvádí jednotící aspekt těchto změn a tj., že se činnosti těchto proměn obsažené v pojmu urbanizace soustřeďují „... *v poměrně nečetných územích a centrech*.“²⁰ Doplňuje dále, že nemusí jít přísně vzato o jednotlivá města, ale městské regiony apod.²¹

Proces urbanizace je součástí procesu modernizace společnosti, proto lze její počátek alespoň velmi přibližně vymežit do období od pol. 18.století, ale není to proces,

¹⁶ MARYÁŠ, Jaroslav a VYSTOUPIL, Jiří. *Ekonomická geografie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 64. Dostupné také z: https://is.muni.cz/www/206961/DSO-Ekonomicka_geografie-pracovni_text.pdf.

¹⁷ Urbanizace. In: *Sociologická encyklopedie* [on-line]. Miroslav Petrušek, 2017 [cit. 20.8.2019] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Urbanizace>.

¹⁸ HORSKÁ, Pavla, MAUR, Eduard a MUSIL, Jiří V. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.

¹⁹ HORSKÁ, MAUR, MUSIL, ref. 18, s. 13.

²⁰ Tamtéž, s. 13.

²¹ Tamtéž, s. 13.

který by probíhal na všech územích ve stejné formě a stejnou dobu, liší se jednotlivé kontinenty, ale také státy i regiony.²²

V Ekonomické a sociální geografii je rozlišeno mezi čtyřmi vrstvami urbanizace a ke každé autory uváděna hlavní změna. Autoři této knihy rozlišují urbanizaci ekonomickou, demografickou, prostorovou a sociální. Pro ekonomickou urbanizaci je typické *zvyšování osob pracujících mimo zemědělství*, v demografické vrstvě dochází k *zvyšování podílu městského obyvatelstva*, co se týče prostorové změny, *uvádí změnu vzhledu a hmotného uspořádání sídel* a pro sociální vrstvu vyzdvihují *osvojení městského způsobu života, šíření městských hodnot a postojů*.²³

1.2 Postmodernita

Jak to u společenských pojmů bývá, vytvořit definici, na které by se shodla většina myslitelů, výzkumníků, je takřka nemožné a nemůže být lepší příklad takto problematického pojmu, než je postmodernita. Podobně jako u pojmu modernity platí, že existují rozdíly mezi obsahy, smysly, významy výrazů postmoderna, postmodernita, postmodernismus atd., ale opět pro tuto práci bude podstatné přiblížit si alespoň obecně k jakým jevům, procesům apod., tyto termíny odkazují.

V knize *Encyklopedie postmodernismu*²⁴ Bertens a Natoli odůvodňují onu neshodu na definování jednak právě užíváním pojmu ve velkém množství různých oblastí a poté právě širokou škálou jevů, které se pod tento pojem řadí.²⁵ Podobně pak vysvětluje Tomáš Hauer, že „... *neexistuje jednotná postmoderní teorie, nějaká koherentní pozice, jakási esence postmodernosti*.“²⁶ Pokračuje podobně jako autoři výše zmíněné encyklopedie, tj. že „*postmodernismus, ..., bývá používán a chápán zcela rozdílně v odlišných sférách společenského života*.“²⁷ První kapitulu své knihy tak Tomáš Hauer věnuje představení genealogie tohoto pojmu, kde osvětluje jeho původ, který vychází původně z umělecké oblasti, kdy ho použil John Watkins Chapman již v roce 1870 k popisu děl, které tak

²² Tamtéž, s. 15.

²³ TOUŠEK, Václav, KUNC, Josef a VYSTOUPIL, Jiří. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 106. ISBN 978-80-7380-114-4.

²⁴ BERTENS, Johannes Willem a NATOLI, Joseph P. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005, 324 s. ISBN 80-86598-26-8.

²⁵ BERTENS, NATOLI. ref. 24, s. 6.

²⁶ HAUER, Tomáš. *Skrze Postmoderní Teorie*. Prague: Karolinum Press, 2002, s. 10. ISBN 80-246-0545-7.

²⁷ HAUER, ref. 26, s. 10.

označil za „modernější než v té době nejrozvinutější malířství, ...“²⁸ Podle tohoto se jedná o určitý posun. Dále už byl výraz postmoderní použit v oblasti více společenskovedně zaměřené, spíše filozofické, a to v Pannwitzově popisu postmoderního člověka z roku 1917, podobného Nietzscheho konceptu nadčlověka.²⁹ Hauer pak pokračuje v popisu genealogie a jednotlivých teorií. Autoři Bertens a Natoli se spíše snaží usnadnit orientaci v chápání termínů a jednotlivých teorií, proto popisují možnost vnímání postmodernismu ve třech úrovních, do kterých je pak snadnější zařadit jednotlivé autory díla. Hovoří nejprve o konkrétnější praktické úrovni týkající se nových literárních a uměleckých praktik, které se projevovaly od padesátých let dvacátého století. Další referenční sektor se týká, zjednodušeně řečeno, filozofických pojetí vymezujících se proti osvícenství, proti modernitě. Do poslední kategorie pak řadí autory a díla, kteří vymezují postmodernismus jako takový a tím popisují nové sociokulturní a ekonomické okolnosti nahrazující podmínky vycházející z pojetí modernity.³⁰

Než se budu zabývat jednotlivými teoretiky postmodernismu a jejich koncepty, využiji pro alespoň širší představení pojmu úryvek ze sociologické encyklopedie, která říká, že „... společným jmenovatelem p. jako mnohodimenzionální, vnitřně rozrůzněné, nesourodé a pluriformní reakce na ekologický a existenciální deficit moderny je odmítavý vztah k logocentrismu, jednostranně racionalistické projekci světa a koncepcím výlučnosti subjektu, svobodě jako pouhé „emancipaci“, jakékoliv uniformitě myšlení a totalitarismům všeho druhu. Postmoderní subjekt si uvědomuje mnohoznačnost, neurčitost, nahodilost a tím do jisté míry i absurdnost světa: odtud výrazná inklinace k transcendenci, duchovnu.“³¹

Ze samotné definice zdá se vyplývá, že postmodernita jakoby vítá pluralitu svých pojetí, jelikož postmoderní situace stojí na mnohoznačnosti a univerzální pravda v ní neexistuje.

Problém není jen s definicí významu, ale také s periodizací. Jedním z důvodů je právě samotné odlišné vymezení pojmu, dále pak, že se kvůli různým okolnostem

²⁸ Tamtéž, s. 11.

²⁹ HAUER, Tomáš. *Skrze Postmoderní Teorie*. Prague: Karolinum Press, 2002, s. 11-12. ISBN 80-246-0545-7.

³⁰ BERTENS, Johannes Willem a NATOLI, Joseph P. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister & Principal, 2005, s. 5-6. ISBN 80-86598-26-8.

³¹ Postmodernismus. In: *Sociologická encyklopedie* [on-line]. Miroslav Petrušek, 2017 [cit. 19.8.2019] Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Postmodernismus>.

geograficky liší vývoj i průběh změn, ke kterým dochází a jsou vnímány jako součást postmoderních změn.

Petra Dufková ve své diplomové práci, kde se zabývá postmoderní společností uvádí, že „*postmoderní období je často vnímáno a vymezováno jako doba od poloviny 20. století, kdy došlo, jak bylo zmíněno, k první velké zejména literární diskuzi o postmoderně.*“³² V diskuzi, o které Petra Dufková mluví se různí autoři vůči postmodernitě vymezují a to, co někteří řadí pod adjektivum postmoderní, jiní stále umisťují do doby moderní či pozdně moderní nebo nalézají jiná adjektiva, kterými popisují danou situaci. Proto při popisu rysů a doprovodných jevů postmodernity využijí i díla autorů, kteří se vůči pojmu postmodernita kriticky vymezují, ale ve svých dílech se stejnými či podobnými proměnami zabývají, pouze je nazývají jinou terminologií. Vhodným příkladem může být již samotný název, ovšem i dílo samé, a to *Naše postmoderní moderna*³³ od německého filosofa Wolfganga Welsche. On sám uznává problematičnost pojmu, který může vyvolat dojem zcela nového období, ale vysvětluje vlastní pojetí a upozorňuje na blízkost postmoderny a moderny. Postmoderna je podle něho jisté naplnění, prodloužení moderny. Za základní prvek považuje pluralitu, která dle něho byla obsažena již v moderně, ovšem až v postmoderně se plně projevuje.³⁴ Podstatné pro nás je, že nevnímá postmodernu jako novou epochu, ale podobně jako Lyotard jako pokračování moderny. V díle *O postmodernitě*³⁵, kde si pokládá otázku na to, co je vlastně postmoderno a vzápětí na následujících řádcích odpovídá „*Je rozhodně částí moderna.*“³⁶ Dále věnuje pozornost samotnému pojmu a říká, že „... slůvko „*post*“ v označení „*postmodernismus*“ je tu chápáno ve smyslu pouhého časového sledu, diachronické sekvence různých období, z nichž každé je samo o sobě zřetelně identifikovatelné.“³⁷ U Lyotarda je známé jeho pojetí postmodernity jako konce velkých vyprávění a obdobně jako je tomu u Welsche vyzdvihuje pluralitu. V jeho knize říká, že „*princip univerzálního metajazyka je nahrazen principem plurality formálních a axiomatických systémů.*“³⁸

³² DUFKOVÁ, Petra. *Současná postmoderní společnost: vznik a vývoj, klasifikace* [on-line]. Česká republika. 2017. PhD Thesis. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. s. 20. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/qnsgr/DP_Dufkova_eqgpflot.pdf

³³ WELSCH, Wolfgang. *Naše postmoderní moderna*. Praha: Zvon, 1994, 198 s. ISBN 80-7113-104-0.

³⁴ WELSCH, ref. 33, s. 9-15.

³⁵ LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem: postmoderní situace*. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Filosofie, 1993, s. 26. ISBN 80-7007-047-1.

³⁶ LYOTARD, ref. 35, s. 26.

³⁷ Tamtéž, s. 69.

³⁸ Tamtéž, s. 150.

Obecně tedy Lyotard uznává spolu s Welschem návaznost a podobnost postmodernismu a modernismu, ale zároveň upozorňují na to, že se jejich obsah od sebe liší.

Dalším významným teoretikem zabývající se postmodernitou je např. Anthony Giddens, který spíše se vůči postmodernismu vymezuje a mluví o tzv. radikalizované modernitě³⁹, ale také v knize *Důsledky modernity*⁴⁰ uznává, že „... stále více můžeme spatřovat záblesky vznikajících způsobů života a forem sociální organizace, které se odlišují od těch, které byly podporovány moderním institucemi“⁴¹ Rysy postmodernity uvádí poměrně abstraktně, jsou to podle něho: „rozklad evolucionismu, ústup teleologie dějin, uznání důkladné a konstitutivní reflexivity společnosti s vytrácením privilegované pozice Západu, ...“⁴² Označuje také tři, dá se snad říci, motory, které pohání modernitu právě k její radikalizované formě, a tj. Oddělení času a prostoru, rozvinutí vyvazujících mechanismů, reflexivní přivlastňování vědění.⁴³

Dále mohu alespoň zmínit koncept Tekuté modernity od Z. Baumana a Druhé moderny U. Becka. Oba autoři popisují podobné změny, ke kterým dochází v nějaké pozdější či specifické fázi moderny, ovšem zastřešují svou teorii jiným pojmem. V této práci budu jejich teorie tekuté modernity a druhé moderny přibližovat k termínu postmoderny.

Na naší cestě při pátrání po rysech postmodernity nám může pomoci také pohled amerického filosofa a teoretika kultury Frederica Jamesona, který spojuje kulturu postmodernismu s pozdním kapitalismem. Při snaze pochopit a periodizovat postmoderní kulturu upozorňuje na to, že k postmodernismu nelze přistupovat jinak než s ohledem na různé oblasti žitého světa, které se navzájem ovlivňují. Je proto potřeba všimnout si k jakým změnám, vývoji, fenoménům, v jakých časech dochází v oblasti kulturní, ekonomické, politické, sociální, psychologické, geografické, a to vše vnímat jako na sebe navzájem působící.⁴⁴

³⁹ ŠUBRT, Jiří. *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie: sociologické teorie druhé poloviny 20. století*. Praha: ISV, 2001, s. 161. ISBN 80-85866-77-3.

⁴⁰ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 51. ISBN 80-86429-15-6

⁴¹ GIDDENS, ref. 40 .

⁴² Tamtéž, s. 51.

⁴³ Tamtéž, s. 52.

⁴⁴ JAMESON, Frederic. *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Duke University Press, 1991. pp. 7. Introduction.

Obečně je kultura postmodernismu značně ovlivněna posunem do pozdní fáze kapitalismu, kde se stírají rozdíly mezi základnou a nadstavbou.⁴⁵ Vytváří se nový typ postmoderních lidí fungujících v nových strukturách postmoderny. Jedny z hlavních charakteristik a pojmů vztahujících se k pozdnímu kapitalismu a postmodernismu jsou např. konzum, nové formy nadnárodních trhů, mezinárodní dělba práce, postindustrialismus jako takový atd.⁴⁶

Hauser v knize *Cesty z postmodernismu*⁴⁷ vymezuje přístup Jamesona vůči přístupu Lyotarda a vyzdvihuje tři důvody, kvůli kterým považuje Jamesonovu teorii za „pestřejší“ a to je, že „... jednak Jameson vysvětluje vznik postmodernismu z celkových změn životního světa, v němž zkušenost ztroskotání velkých příběhů představuje pouze jeden z prvků. Druhým důvodem je to, že se zabývá postmodernismem ve všech jeho nejcharakterističtějších projevech (v kultuře, ideologii, vizuálním umění, architektuře, literatuře, časoprostorovém vnímání, teorii, ekonomice, filmu), a vytváří tak mnohovrstevnatou typologii postmodernismu. A konečně třetím důvodem je to, že usiluje o celistvý pohled, v němž postmodernismus vystupuje jako určitá kulturně-historická epocha, vyznačující se tím, že odmítá samotný pojem epochy.“⁴⁸

Osobně na Jamesonově přístupu oceňuji podobné skutečnosti jako Hauser. Vždy je myslím důležité dívat se na určité problémy, jevy nejprve širokoúhlým objektivem a poznat je v souvislostech.

Zdá se mi, že nejde jednoznačně určit, v kterých přesně bodech končí moderna a začíná postmodernita. Podobně jako výše uvedení autoři vnímám postmodernitu jako navazující modernitu. Zastávám názor, že některé rysy v určité společnosti, době a na určitém místě mohou být moderní, některé postmoderní, některé právě ve vývojovém mezičlánku, ale především, že se tyto procesy a jevy navzájem ovlivňují.

Petrusek již v úvodu své knihy *Společnosti pozdní doby*⁴⁹ rozebírá problém pojmenování změn a obecně stavu společnosti, ve kterém společnost soudobé pozdní doby nachází. Tento problém dle něho započal od 70. let. Upozorňuje na svou snahu vyhnout se pojmu postmoderní a předkládá více než sto pojmenování pro společnost

⁴⁵ JAMESON, ref. 40, pp. 20.

⁴⁶ JAMESON, ref. 40, pp. 9, 24, 28.

⁴⁷ HAUSER, Michael. *Cesty z postmodernismu: filosofická reflexe doby přechodu*. Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-382-7.

⁴⁸ HAUSER, ref. 47, s.12

⁴⁹ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-63-6.

pozdní doby.⁵⁰ V této kapitole jsem se tedy snažila vysvětlit obtížnost shodnout se na termínu a tím bych ráda vysvětlila osobní přístup k pojmu postmoderna ve své práci. Postmoderní dobu a její charakteristiky zde pojímám velmi zešíroka jako dobu, v jejímž procesu došlo postupně k řadě změn ve vztahu nejprve k době tradiční a poté k době moderní ve smyslu dalšího posunu. Podobně jako Lyotard vnímám, že postmoderna byla v moderně vždy nějakým způsobem obsažena. Od doby moderní, jak již bylo řečeno, může být někdy obtížné postmoderní přesně rozeznat, jelikož to vnímám spíše jako další vývojové stádium moderny (podobně jako Giddens), ale je myslím rozpoznatelná ona radikalizace, zostření těch změn, k nimž došlo už ve stadiu moderním. Příliš se tak nezabývám rozdílností pojmenování různých autorů, ale všímám si spíše stejných rysů pro soudobou společnost, které tito autoři, badatelé nachází, ovšem nazývají je jinými pojmy. Postmoderní je pro mě výraz odpovídající soudobé společnosti, v případě České republiky některé z těchto změn pomalu přichází již pod nadvládou komunismu, nicméně myslím, že se pomyslná brána těchto změn otevírá až po roce 1989, od toho se odvíjí také dělení v kapitole o vývoji České Třebové. Charakteristiky postmoderny budou tedy v této práci pojímány jako charakteristiky soudobé společnosti, u kterých je rozpoznatelný jistý posun od doby moderní.

V následující kapitole se blíže zaměřím právě na fenomény uváděné v souvislosti s postmodernitou, abychom následně mohli rozpoznat tyto prvky a jejich vývoj ve městě Česká Třebová.

1.2.1 Globalizace

V předchozí kapitole jsme pojednávali mimo jiné o přístupech některých autorů k pojmu postmodernita a zmínili jsme také koncept A. Giddense, který popisuje spíše radikalizovanou modernitu. Znakem této globalizované modernity je např. časoprostorová komprese, což znamená, že se svět jakoby „smršťuje“. Právě ono „smršťování“ světa je jedním z jevů vážících se k pojmu globalizace.⁵¹

⁵⁰ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 23, 27. ISBN 80-86429-63-6.

⁵¹ ŠUBRT, Jiří. *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie: sociologické teorie druhé poloviny 20. století*. Praha: ISV, 2001, s. 161. ISBN 80-85866-77-3.

Velmi obecně Giddens popisuje globalizaci jako „*proces rozvolňování*“⁵² V knize *Důsledky modernity* nám také představuje čtyři dimenze modernity, které jsou vzájemně propojeny. Jsou to: mezinárodní dělba práce, světový vojenský řád, systém národního státu a světová kapitalistická ekonomika.⁵³ Dále specifikuje, že „... *hlavními centry moci jsou kapitalistické státy*“⁵⁴, *ale také mluví o prosazování „oddělení“ ekonomické sféry od politické*“⁵⁵. Tuto skutečnost dále rozebírá a upozorňuje na pravděpodobné převzetí ekonomické moci nadnárodními společnostmi, které nemusí být nějakým způsobem lokalizovány.

Šubrt v *Soudobé sociologii* V⁵⁶ představuje jednotlivé teoretické přístupy ke globalizaci a popisuje spojitost globalizace s „*technologickými inovacemi komunikace, dopravy a obecně prostorové mobility*...“⁵⁷

Při hledání prvků postmodernity ve městě Česká Třebová se zaměřím také na to, jak se města dotkla globalizace. Prozkoumám např. jakého druhu jsou hlavní společnosti ve městě, do jaké míry jsou propojené se světem mimo ČR. V článku *Postkomunistická města v krajině kyberprostoru*⁵⁸ autor rozebírá globalizaci v souvislosti s internetem a jeho užitím např. v postkomunistických městech.⁵⁹ Vliv globalizace je podle něho rozpoznatelný i v tak banální záležitosti jako je překlad internetových stránek města do jiných jazyků, proto i na tento možná miniaturní prvek postmodernity budu brát ohled.

1.2.2 Postindustrialismus

Za jednoho z nejznámějších autorů zabývajících se postindustrialismem je považován Daniel Bell, kterému v roce 1973 vyšla kniha *Příchod postindustriální společnosti*, kde popisuje přechod západní společnosti do další fáze industrializace, tj. fáze postindustriální, základním ukazatelem přechodu je podstatné zvýšení

⁵² GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 62. ISBN 80-86429-15-6.

⁵³ GIDDENS, ref. 52, s. 67.

⁵⁴ Tamtéž, s. 67.

⁵⁵ Tamtéž, s. 68.

⁵⁶ ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2013, s. 361. ISBN 978-80-246-2219-4.

⁵⁷ ŠUBRT, ref. 56

⁵⁸ NOVOBILSKÝ, Jiří. Postkomunistická města v krajině kyberprostoru. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 39 (2), 2003, s. 255-268.

⁵⁹ NOVOBILSKÝ, ref. 58, s. 260.

zaměstnanců v sektoru terciálním, tj sektoru služeb a úbytek zaměstnanců v sekundárním sektoru, tj. průmyslu.⁶⁰

Z uvedeného je patrné, že významnou roli v tomto přechodu hraje vědeckotechnický rozvoj.

V literatuře nacházíme nejen vypracované koncepty postindustriální společnosti, ale snad také díky sblížení vědních oborů, nacházíme definice postindustriálního města. Podle Touška a spol. je znakem: „*relativně nepravidelné, chaotické seskupování různých funkcí bez výrazné centrality (oslabení vztahu mezi centrem a ostatními částmi města, resp. vznik sekundárních center), významný vliv dopravy a komunikací spojujících jednotlivá místa spotřeby, bydlení, produkce, ztrátu komunitního charakteru města.*“⁶¹ Nemusí tedy ani existovat jádro města, které by obyvatele a „uživatele“ města spojovalo. Opět je zmíněna důležitost spotřeby, která je stále typickým znakem, jak postindustrialismu, tak postmodernismu.

K postindustrialismu se váže také pojem postfordismus. Díky vyspělejšími technologiím a větší automatizaci výroby jsou kladeny nižší nároky na kvalifikaci dělníka. V závislosti na tom tak dochází ke změně organizačního systému firem.⁶²

Dalším doprovodným jevem přesunu pracovníků ze sféry sekundární do sféry terciální může být deindustrializace. Tento pojem v sobě jakoby obsahuje definici postindustrialismu, jde jednoduše o odliv pracovníků z průmyslové výroby. Michal Illner popisuje počáteční fázi tohoto procesu, kdy většinou dochází k: „*snižování počtu pracovníků v průmyslu v důsledku větší produktivity práce (aniž by současně docházelo k poklesu průmyslové výroby)*“⁶³, poté se jedná o samotné „*snižování objemu průmyslové výroby (...)*“⁶⁴ a poslední uvedenou změnou je „*(...) útlum tradičních průmyslových odvětví, jako je těžba surovin, hutnictví, těžké strojírenství, textilní průmysl (...)*“⁶⁵

⁶⁰ Společnost postindustriální In: *Sociologická encyklopedie* [on-line]. Miroslav Petrusek, 2017 [cit. 20.8.2019]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Společnost_postindustriální.

⁶¹ TOUŠEK, Václav, KUNC, Josef a VYSTOUPIL, Jiří. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 127. ISBN 978-80-7380-114-4.

⁶² PAVLÍNEK, Petr. Vybrané teoretické interpretace současné transformace kapitalismu. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 33 (1), 1997, s. 43.

⁶³ ILLNER, Michal. Deindustrializace průmyslových měst – projevy, příčiny, důsledky a strategie revitalizace. In: HRUŠKA-TVRDÝ, Lubor a kol. *Industriální město v postindustriální společnosti*, sv. 1. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2010, s. 9. ISBN 978-80-248-2172-6.

⁶⁴ ILLNER, ref. 63, s. 9.

⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

Upozorňuje také, že tento pojem nemá být chápán absolutně, neznamená to absolutní zánik průmyslu, spíše možný útlum nebo jen přesun do jiné části města. To je ostatně také charakteristikou dnešní doby, ve které dochází k přesunům průmyslu mimo centra měst. Proces deindustrializace se navíc liší v závislosti na území, v kterém probíhá, přičemž pro povahu a intenzitu případných důsledků je velmi důležitý také časový horizont, ve kterém ke změnám dochází, poloha, ale obecně i další charakteristiky města a jeho ekonomiky.⁶⁶

Důsledkem podle Illnera může být např. přeorientování města na lehký průmysl, případně na ekonomiky, které s průmyslem nesouvisí, jako např. nabídky služeb souvisejících s využitím volného času, turismu, školství atd. Nastává pak řetězec změn, které ovlivňují situaci na trhu práce, kde se proměňuje nabídka volných pracovních míst, mění se kvalifikační požadavky, a ne všichni jsou schopni se těmto změnám přizpůsobit. To může vést k větší nezaměstnanosti, na kterou se mohou vázat sociálně patologické jevy (alkoholismus, bezdomovectví), dále lidem hrozí delší dojíždění do zaměstnání nebo depopulace území. Z urbanistického hlediska dochází k tomu, že původní průmyslové zóny ztrácejí svou funkci a než jim bude vtisknuta jiná, mohou být prostory, jichž se to týká poměrně znehodnoceny.⁶⁷

V empirické části se tak zaměřím na proměny města Česká Třebová, kde si budu všimnout skladby průmyslových odvětví, deindustrializačních procesů v souvislosti s možnými přesuny průmyslu na okraje města.

1.2.3 Brownfield

S nástupem postmoderny a postindustrialismu dochází také k restrukturalizaci mnoha sfér, ať už průmyslu, prostoru či společnosti samé. V souvislosti s přechodem k terciárnímu sektoru, sektoru služeb spolu s proměnou a snížením průmyslové výroby a procesem suburbanizace, souvisí vznik tzv. Brownfields.

V článku *Brownfieldy a územní rozvoj*⁶⁸ jeho autorka Jana Hurníková upozorňuje na to, že neexistuje v současné době jednotící definice, ale předkládá nám výčet objektů,

⁶⁶ Tamtéž, s. 10, 12.

⁶⁷ ILLNER, Michal. Deindustrializace průmyslových měst – projevy, příčiny, důsledky a strategie revitalizace. In: HRUŠKA-TVRDÝ, Lubor a kol. *Industriální město v postindustriální společnosti*, sv. 1. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2010, s. 13-14. ISBN 978-80-248-2172-6.

⁶⁸ HURNÍKOVÁ, Jana. *Brownfieldy a územní rozvoj*. *Urbanismus a územní rozvoj*. 2009. Dostupné z: https://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-06/01_brownfieldy%20rozvoj.pdf.

kteřé podle LEPOB, tedy Lifelong Educational Project on Brownfield, pod tento pojem spadají. Jsou to:

- „ – *nefunkční průmyslové a zemědělské stavby a areály,*
- *opuštěné vojenské prostory,*
- *území zdevastovaná těžbou nerostných surovin či skládkováním odpadů,*
- *opuštěné nebo nevyužívané železniční a jiné dopravní plochy,*
- *opuštěné nebo nevyužívané objekty a areály občanské vybavenosti (nákupní střediska, administrativní budovy, školy, úřady, zdravotnická střediska a nemocnice, věznice, kulturní domy, kina, letní kina, hřiště, stadiony aj.),*
- *rezidenční lokality (ať již opuštěné nebo zchátralé a částečně ještě obydlené).“⁶⁹*

Jsou to tedy místa, která vlivem společensko-ekonomické proměny ztratily svůj význam, zůstaly opuštěné, leckdy chátrají a místní samospráva většinou řeší situaci, co s těmito objekty dál.

Na stránkách Brownfield.eu nalezneme také přibližné časové vymezení vzniku brownfields, které se ve vyspělých zemích světa objevují už od 60. let. V České republice vznik brownfield začal až po roce 1989 a přechodu na tržní ekonomiku.

Šíření takto opuštěných prostorů, které se často nacházeli v urbanizované části města, sebou přináší i jisté komplikace pro jednotlivá města, i z toho důvodu tak vznikla Metodika sledování brownfields v ČR. V ní se objevují také příčiny vzniku, což je jednak právě příklon k terciálnímu sektoru na úkor primárního a sekundárního, kdy velké společnosti zanikly a celkově i regionální podniky a další firmy se nestihly přeorientovat na nové potřeby trhu. Dalším typem brownfields mohou být také administrativní budovy, které se přestaly užívat a poté to jsou obytné brownfields. Ty také vznikají z mnoha příčin, např. stěhování občanů za prací. Do těchto obytných brownfields spadá mnoho bytových domů, u nichž schází majitelům prostředky na rekonstrukci. V metodice je dále upozorňováno v této souvislosti na změnu trendu rodinného bydlení, kdy je dáována přednost rodinnému bydlení mimo panelové sídliště a také je zde zmiňována finanční náročnost rekonstrukce panelových domů, na níž veřejný rozpočet nestačí. Proto také panelovým sídlištěm hrozí, že ve městech zůstanou jako další brownfields.⁷⁰

⁶⁹ HURNÍKOVÁ, Jana. Brownfieldy a územní rozvoj. *Urbanismus a územní rozvoj*, s. 3. 2009. Dostupné z: https://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-06/01_brownfieldy%20rozvoj.pdf.

⁷⁰ GREMLICA, Tomáš, ŠTÍPKOVÁ, Renáta, NOVÁK, Josef. Revitalizace „brownfields“ v obcích ČR. *Metodika monitorování a nové využívání ploch a objektů*. [online]. Praha. Ministerstvo pro místní

Dále jsou zde rozebrány také tzv. komerční brownfields, což mohou být např. menší obchody, samoobslužné prodejny, které nedokázaly konkurovat nákupním centřům, jejich cenové politice také v návaznosti na změnu spotřebního chování obyvatel.⁷¹

Velkou část brownfields tvoří železniční objekty a areály, u nichž navíc hrozí ekologická zátěž, což vede opět k finanční náročnosti dalších řešení.

Kontaminovány jsou také bývalé vojenské areály, což je další kategorie brownfields, které vznikly jednak odsunem vojsk Sovětské armády, ale také úbytkem armádních jednotek celkem.⁷²

Po roce 1989 se také postupně pouštělo od zemědělského průmyslu. Postupně tak některé budovy chátraly, technologie stárly a opět se tím zvýšila finanční náročnost obnovy. To je také jeden z důvodů, proč na území ČR nalezneme typ zemědělských brownfields.⁷³

Nakonec jsou zde rozebrány také brownfields, které vznikly opuštěním od důlní činnosti a těžby nerostných surovin. Opět se zde setkáváme s propojením finanční náročnosti pro návrat obnovu těchto území.⁷⁴

Jak jsem již zmínila, brownfields považuji za další prvek blízký době postmoderním. V souvislosti s postmoderním myšlením je také zajímavý samotný proces hledání nových využití, nových významů pro areály brownfields. Proto se později pokusím odhalit, jestli ve městě Česká Třebová existují nějaké areály, které do brownfields spadají nebo mají v blízké budoucnosti možnost být k nim přiřazeny.

1.2.4 Suburbanizace

Další proces, který doprovází postmoderní dobu je suburbanizace. V souvislosti s postindustrialitou, kdy docházel k přeměně průmyslové ekonomiky a celkové sociální struktury společnosti se také změnila požadavky na funkci, využití krajiny.⁷⁵

rozvoj, 2003 [cit. 25.08.2019]. s. 4-6. Dostupné z: http://www.ekopolitika.cz/images/stories/brownfields/metodika_brownfields.pdf.

⁷¹ GREMLICA, Tomáš, ŠTÍPKOVÁ, Renáta, NOVÁK, Josef. Revitalizace „brownfields“ v obcích ČR. *Metodika monitorování a nové využívání ploch a objektů*. [online]. Praha. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2003 [cit. 25.08.2019]. s. 6-7. Dostupné z: http://www.ekopolitika.cz/images/stories/brownfields/metodika_brownfields.pdf.

⁷² GREMLICA, ŠTÍPKOVÁ, NOVÁK, ref. 71, s. 8.

⁷³ Tamtéž, s. 8-9.

⁷⁴ Tamtéž, s. 9.

⁷⁵ GREMLICA, Tomáš. Česká krajina devastovaná neregulovaným rozvojem. In: *Živa*. 2014, č. 3. Dostupné z: <http://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/ceska-krajina-devastovana-neregulovanym-rozvojem.pdf>.

Otázku „*Co je to (suburbanizace) a jaké má podoby?*“ Odpovídá Ouředníček v publikaci *Suburbanizace a vývoje měst*, kde píše, že „*proces suburbanizace znamená přesun obyvatel, jejich aktivit a některých funkcí z jádrového města do zázemí.*“⁷⁶ Tímto zázemím mohou být okraje měst či okolní obce zmíněného jádrového města. Rozlišuje dále na suburbanizaci rezidenční a komerční. Rezidenční suburbanizace se týká obydlování zázemí měst, výstavbu rodinných domů. Můžeme sem zařadit i tzv. satelitní městečka. Komerční suburbanizace, v jejímž rámci se do zázemí stěhují různé „*logistické areály, hypermarkety a další obchody, částečně i výroba a zábava.*“⁷⁷

Luděk Sýkora popisuje vývoj v České republice, kde se sice nejedná o nový jev, jelikož v meziválečném období zde jistý forma suburbanizačních procesů probíhala, ale popisuje, že vzhledem k centrálnímu plánování a s tím souvisejícím systémem střediskové sídelní soustavy, která zde byla zavedena byl proces rozptýlené suburbanizace za dob komunismu pozastaven. Po pádu režimu chyběla obyvatelstvu kupní síla a rezidenční suburbanizace se tak nastartovala spíše až v druhé polovině devadesátých let, kdy současně docházelo ke komerční suburbanizaci, především výstavbě hypermarketů. Výstavba hypermarketů přetrvávala a od přelomu tisíciletí se v rámci komerční suburbanizace staví také „*...velká nákupní centra, zakládají se industriální zóny se sklady, distribučními centry i výrobou.*“⁷⁸ Podle Gremlici lze za tzv. urban sprawl (zjednodušeně: nepromyšlené šíření zástavby do volné krajiny) určitým způsobem považovat i sídliště budovaná v 60. až 80. letech 20. století, která nebyla provázána „*architektonicky, infrastrukturou ani dopravními sítěmi s původními kompaktními městskými centry*“⁷⁹ Vzhledem k hustotě obyvatel na sídlištích se snižuje míra soukromí, které má pro jedince také určitou hodnotu, proto v návaznosti na výstavbu sídlišť docházelo k budování zahrádkářských a chatových osad, a tak došlo k dalším zásahům do krajinného rázu.⁸⁰

⁷⁶ OUŘEDNÍČEK, Martin. *Suburbanizace a vývoj měst*. In: OUŘEDNÍČEK, Martin a kol.: *Suburbanizace.cz*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, s. 10. ISBN 978-80-86561-72-1.

⁷⁷ OUŘEDNÍČEK, Martin. *Suburbanizace a vývoj měst*. In: OUŘEDNÍČEK, Martin a kol.: *Suburbanizace.cz*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, 2008, s. 11. ISBN 978-80-86561-72-1.

⁷⁸ SÝKORA, Luděk. *Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost*. In: SÝKORA, Luděk, (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, s. 12. ISBN 80-901914-9-5.

⁷⁹ GREMLICA, Tomáš. *Neuspořádaný, neregulovaný a z dlouhodobého hlediska neudržitelný růst městských aglomerací*. In: SÝKORA, Luděk, (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, s. 36. ISBN 80-901914-9-5.

⁸⁰ GREMLICA, ref. 79, s. 36-37.

Sýkora pak popisuje typickou situaci pro středně velká a menší města, ve kterých vznikají průmyslové zóny takzvaně na zelené louce a bývalé průmyslové plochy v jádru města bývají opuštěná.⁸¹

Proces suburbanizace sebou přináší řadu socioekonomických a jiných důsledků. Dochází ke změně struktury obyvatelstva v centrech měst, zvyšuje se potřeba automobilismu kvůli dojížděním za nákupy, do práce apod. Suburbanizace a vlastně samotný automobilismus je spojen s větší individualizací, bude tedy potřeba myslet na různá veřejná prostranství, kde by se lidé mohli scházet. Také bude zvýšen tlak na zkvalitnění sociální a dopravní infrastruktury měst s roztríštěnou zástavbou.⁸² Logicky, tímto rozptylem obyvatel dochází k vyliďnění center,⁸³ což spolu s výstavbou hypermarketů ovlivňuje maloobchodníky v centru města, kteří bývají součástí veřejného prostoru náměstí a ulic, které tak mohou ztrácet svou funkci veřejného prostoru sloužící k setkávání a větší soudržnosti obyvatel.

Z výše uvedeného vyplývá, že suburbanizaci může doprovázet řada negativních důsledků a velmi záleží na stanovisku a práci vedení města, které může suburbanizaci a vše co s ní souvisí regulovat územním i strategickým plánováním a dalšími dílčími opatřeními.

V praktické části práce se zaměřím na to, zda a případně jakým způsobem probíhají suburbanizační procesy ve městě Česká Třebová.

1.2.5 Dohled

Podobně jako Giddens vymezuje dimenze globalizace, vymezuje také čtyři institucionální dimenze modernity a jako třetí z nich uvádí dohled. Dohled charakterizuje jako kontrolu „... činností příslušného obyvatelstva v politické (veřejné) sféře, ačkoli jeho význam jakožto základu administrativní moci není omezen jen na ni.“⁸⁴ Dále dělí kontrolu na přímou a nepřímou. Přímou kontrolu dává do souvislosti s Foucaultovým pojetím

⁸¹ SÝKORA, Luděk. Suburbanizace a její důsledky: výzva pro výzkum, usměrňování rozvoje území a společenskou angažovanost. In: SÝKORA, Luděk, (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, s. 14. ISBN 80-901914-9-5.

⁸² SÝKORA, ref. 81, s. 13-17.

⁸³ GREMLICA, Tomáš. Neuspořádaný, neregulovaný a z dlouhodobého hlediska neudržitelný růst městských aglomerací. In: SÝKORA, Luděk, (ed.). *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, s. 36-37. ISBN 80-901914-9-5.

⁸⁴ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 57. ISBN 80-86429-15-6.

dohledu, o kterém se ještě v krátkosti zmíním a nepřímá kontrola se podle něho týká kontroly informací.⁸⁵ Giddens navíc dává dimenzi dohledu do souvislosti s rozvojem industrialismu, umělého prostředí, kde byla posilována administrativní moc a na ni vázána zmíněná kontrola.⁸⁶ Jak jsem již zmínila, Giddens se vymezuje vůči postmodernitě a používá koncept radikalizované modernity, a tak postmodernita je vlastně radikalizovaná moderna. Domnívám se, že současné obrazovky ukazující záznam z kamer jsou právě „radikalizovaným“ umělým prostředím ukazující „radikalizovanou“ formu dohledu pomocí městského kamerového systému.

Při pojednání o dohledu nelze vynechat klasickou práci postmoderního myslitele Michela Foucaulta *Dohlížet a trestat*⁸⁷, kde se zabývá disciplinací člověka a představuje svou teorii, ve které připodobňuje instituci vězení k prostorům a způsobům dohledu ve školách, továrnách a nemocnicích. K ilustraci používá princip Benthamova Panoptikonu, který spočíval zjednodušeně řečeno v architektonickém rozložení budov v kruhu a umístění vysoké věže uprostřed. Základní myšlenkou, ale bylo vysvětlit, že v soudobé společnosti je pravidlem dohledu, aby ti, co dohlíží nebyli rozpoznatelní a ti, na které se dohlíží, aby měli pocit, že jsou pod dohledem neustále.⁸⁸ Přesně na takovém principu, zdá se, funguje městský kamerový systém. Samozřejmě je možné namítnou, že se městský prostor od panoptikonu v mnohém liší, ale dle mého platí onen princip neviditelnosti kontroléra.

Na Foucaulta navazují v knize *Tekutý dohled* Zygmunt Bauman a David Lyon, který problematiku dohledu rozebírá také v knize *Surveillance society: monitoring everyday life*. V obou těchto dílech je rozebrán nový koncept post-panoptikonu typického pro současnou postmoderní dobu. Společnost dohled, která je ve zmíněných dílech rozebrána, byla umožněna dalším rozvojem technologií a medií. V současné době jsou totiž údaje o člověku a jeho každodenní činnosti zaznamenány nejen systémem kamer, ale také platebních karet, chytrých mobilních telefonů a samotného užívání internetu, přičemž takto získaná data mohou být velmi rychle zpracována a využita k mnoha různým účelům.⁸⁹

⁸⁵ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 57. ISBN 80-86429-15-6.

⁸⁶ GIDDENS, ref. 85, s. 59-60.

⁸⁷ FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000, 427 s. ISBN 80-860-1996-9.

⁸⁸ FOUCAULT, ref. 87, s. 282-283.

⁸⁹ LYON, David. *Surveillance Studies: Understanding visibility, mobility and the phenetic fix*. *Surveillance & Society*, 2002, 1.1. pp. 1-3.

Postmoderní město

Některé charakteristiky postmoderního města jsem zmínila už dříve. Všechny kapitoly v této práci na sebe navazují. Procesy a jevy, které v nich rozebírám se navíc navzájem ovlivňují. V této podkapitole pouze doplním pár dalších charakteristik.

Jak bylo zmíněno postmoderní město ovlivňují probíhající procesy globalizace, postindustrializace, postfordismu, rozšiřování spotřeby apod. V článku M. Šuleřové se můžeme dočíst, že v souvislosti s těmito procesy vznikají trendy jako socioprostorová polarizace, dualizace metropole, komercializace a dohled, které působí na městský prostor. Popisuje dále, že „*výsledkem je roztržitěná struktura města, oddělené a vzájemně nekomunikující části, které neumožňují nebo zapovídají setkávání a interakci svých obyvatel.*“⁹⁰ V městském prostoru také ubývá na významu a vlivu komunita a sousedská soudržnost. Dříve bylo sousedství jedním z prvků zajišťujících kontrolu a dohled, které jsou nyní zajišťovány jinými institucemi (městské orgány, policie, ...). Polarizace prostoru, ale také struktury společnosti obecně pak může vést k vzniku vyloučených lokalit.⁹¹

Pavla Melková zdůrazňuje, že soudobá společnost je velmi individualizovaná a jedincům v této společnosti chybí společný hodnotový rámec, fundament, podle kterého by konstruovali jednotlivé životní sféry. Prostor města vnímá jako jednu z těchto životních sfér a upozorňuje, že veřejný prostor byl právě tím základem, který napomáhal při rozhodování o podobě a správě města, ovšem vlivem postmoderny o tuto funkci přichází.⁹²

Tradičně chápaným veřejným prostorem je např. náměstí, které bylo středem města. Jiří Gulbis se táže, jestli v postmoderní době internetu, není středem právě tato virtuální platforma. Popisuje náměstí jako „... vizualizaci ekonomického a sociálního

⁹⁰ SÝKORA, Luděk et al. *Metodika identifikace lokalit rezidenční segregace*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Multikulturní centrum Praha, 2015, s. 43. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/25107/Metodika_identifikace_lokalit_rezidencni_segregace_2014_fin_update2015.pdf.

⁹¹ MOLIN, Ondřej. Proměny veřejného prostoru. In: *Veřejné soukromé* [online]. 28.03.2016 [cit. 24.08.2019]. Dostupné z: <http://www.verejnesoukrome.cz/2016/03/28/ondrej-molin-promeny-verejneho-prostoru/>.

⁹² MELKOVÁ, Pavla. Role veřejného prostoru v současné tvorbě města. Časopis *Architekt*. 2013, č 6, s. 70. ISSN 0862-7010. Dostupné z: http://www.mca-atelier.com/texty_autorske/architekt_06-2013-v2.pdf.

„organismu“ moderního města.“⁹³ Přirovnání k organismu mi evokuje představa náměstí jako srdce města.

Naopak postmoderní náměstí se podle něho „... stalo univerzální shromažďovací plochou pro cokoli, co je úředně povoleno; funguje jako „výkladní skříň“ města, stalo se univerzálním průchozím prostorem, slouží jako odstavná plocha pro dopravní prostředky. A z jakési historicky dané setrvačnosti stále ještě plní zavedenou představu středu města či obce.“⁹⁴ Výše zmíněný opis přesně odpovídá tomu, co jsme si představovali pod pojmem postmoderní a ukazuje se ona pluralita funkcí, které nemají žádný společný základ, ke kterému by byly vázány. Považuje ale za žádoucí věnovat náměstí pozornost tak jako veřejnému prostoru obecně a doporučuje chápat náměstí jako rodinný stůl, kde je budována soudržnost (v tomto případě mezi občany) a varuje před městskou anonymitou jako příčinou mezilidské lhostejnosti.⁹⁵ Pro rozvoj města, jeho lepší fungování je tedy důležité udržovat funkce veřejného prostoru jako místa sdružování, vytváření občanské společnosti.

⁹³ GULBIS, Jiří. Ruprechtické náměstí očima architekta. In: SPALOVÁ, Barbora a UMLAUF, Václav. *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 148. ISBN 978-80-246-3504-0.

⁹⁴ GULBIS, Jiří. Ruprechtické náměstí očima architekta. In: SPALOVÁ, Barbora a UMLAUF, Václav. *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, s. 148. ISBN 978-80-246-3504-0.

⁹⁵ Tamtéž, s. 148-149.

2 Praktická část

Po teoretické části práce, kde jsem se snažila ukázat hlavní rysy postmodernity, se budu věnovat číste praktické, ve které se pokusím ověřit, zda a v jaké míře se vyskytují tyto charakteristiky ve městě Česká Třebová

2.1 Cíl šetření

Cílem této bakalářské práce je ověřit, zda se rysy postmoderny a procesy postmodernizačních proměn uvedené v teoriích výše a obvyklé zkoumané na úrovni velkých měst vyskytují také v malém městě jako je Česká Třebová a jak město Česká Třebová ovlivňují. Dílčím cílem je také poukázat na provázání společenských procesů, tedy zkoumání, jak se procesy probíhající na makroúrovni šíří do úrovní nižších. Skutečné prostupování postmodernity do všech oblastí lidského života.

2.2 Výzkumné otázky

Česká Třebová bývá často označováno jako průmyslové železniční město. Hlavní výzkumnou otázkou bude, jaké prvky postmodernity lze ve městě nalézt?

Dílčí otázkou bude, k jakým sociodemografickým, sociogeografickým a ekonomickým proměnám ve městě dochází a jak se tím proměnil charakter a struktura města?

2.3 Metoda šetření

V této práci budu kombinovat metodu kvantitativní a kvalitativní. Z kvantitativní metody využiji např. analýzu sekundárních dat z veřejných databází statistického úřadu. Z kvalitativní metody využiji terénní šetření, konkrétně metodu zúčastněného pozorování a v souvislosti s tím se zaměřím na mapování stavu.

Ke zkoumání zmíněných postmodernizačních proměn využiji sociodemografickou analýzu, analýzu suburbanizačních procesů a průmyslu ve městě Česká Třebová.

Jedním z nejdůležitějších výzkumných nástrojů bude studium dokumentů vztahující se k prostoru města Česká Třebová jako jsou regionální publikace, místní tisk, strategický plán města apod. Vzhledem k charakteru práce bude potřeba věnovat se

historickému vývoji města, abychom mohli lépe zachytit případný posun k postmoderní době. Do praktické části zapojím také vizuální metodu za využití fotografií pořízených při terénním výzkumu. Průběžně tak budu provádět komparaci a syntézu zjištěných poznatků.

2.4 Postup šetření

V první části hledání postmodernizačních prvků bude potřeba představit základ, ze kterého by se mohly vyvinout. Nejprve na budu věnovat historickému vývoji města, ve kterém se zaměřím na atributy související s rysy moderny a následně postmoderny, které byly nastíněny v teoretické části práce. Využiji především literaturu a články věnující se České Třebové, ale také statistická data.

Po představení historického vývoje až do současnosti se pokusím dát do souvislosti rysy postmoderny či radikalizované moderny se současnou podobou města a potvrdit či vyvrátit posun ve městě Česká Třebová směrem k postmoderní podobě. V tomto bodě se tak bude jednat o komparaci a syntézu poznatků z předchozích částí práce.

Město Česká Třebová je mým domovem a místem, ve kterém se každodenně pohybuji, což skýtá mnohé nevýhody plynoucí ze zainteresovanosti ve městě a ohrožení objektivitu. Nicméně vnímám, že uvědomění je prvním krokem k snižování vlivu této nevýhody. Navíc samotné zabývání se teorií mě pomohlo dívat se na město s určitým nadhledem. Zainteresovanost má ale také své výhody pro mě jako pozorovatele. Jelikož ve městě žiji od narození, vím, které prostory se proměnily nebo proměňují. Tyto zaznamenané změny, ke kterým došlo či dochází nebo i skutečnosti, které prozatím zůstávají neměnné, se snažím popsat v kontextu teorií moderny a postmoderny.

3 Město Česká Třebová

V této kapitole už se budeme věnovat konkrétně městu Česká Třebová a zkoumání jeho postmoderních prvků. Nejprve však představím obecné charakteristiky města Česká Třebová, krátce pojednám o vývoji města Česká Třebová do poloviny 19. století. Poté se již budu věnovat proměnám města od druhé poloviny 19. století do 90. let 20. století. A nakonec období od 90. let 20. století do současnosti, přičemž se zaměřím na zkoumání postmodernizační procesů a proměn města.

3.1 Česká Třebová obecné charakteristiky

Město Česká Třebová je součástí Pardubického hraje a řadí se mezi obce s rozšířenou působností. Katastrální plocha činí 4100,5 ha a člení se na 6 katastrů. Počet obyvatel k 31.12.2018 činil 15 508 obyvatel.⁹⁶ Tento počet obyvatel je na vrchní hranici (15 000) charakteristiky malého města, od 15 000 už se obvykle definují města střední.⁹⁷ Česká Třebová je známa především jako železničářské město kvůli železničnímu uzlu vybudovanému na jeho území, který měl velký vliv na její rozvoj, jak ukáží v následujících kapitolách. V současné době se však Česká Třebová snaží prezentovat jako město kultury a především sportu. Je také jednou ze svazku obcí patřící do Regionu Orlicko – Třebovsko, ve kterém spolu s dalšími obcemi rozvíjejí např. síť cyklostezek a lákají tak na aktivní dovolenou v podhůří Orlických hor.⁹⁸

3.2 Historie do roku 1845

První zmínka o městě je zaznamenána v letech 1278 v listu opata litomyšlského kláštera Oldřicha. Roku 1292 byla Česká Třebová darována Václavem II. Zbraslavskému klášteru a darovací listinou byla poprvé jmenována městem.⁹⁹ Od skončení husitských válek je Česká Třebová postupně v držení jednotlivých šlechticů z různých šlechtických

⁹⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vše o území. Vybrané údaje za obec. Česká Třebová. In: *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Vygenerováno 25.08.2019 [cit. 25.08.2019]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=__VUZEMI__43__580031#.

⁹⁷ AMBROŽOVÁ, Zuzana. Veřejné prostory malých měst – teoretická východiska. *Urbanismus a územní rozvoj*, (2010): XIII, č.6, s. 17. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-06/04_verejne.pdf.

⁹⁸ *Česká Třebová* [online]. 2019 [cit. 24.08.2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-trebova.cz/>.

⁹⁹ ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Českotřebovska I.* Česká Třebová, 2000, s. 29, 32.

rodů.¹⁰⁰ Pro zajímavost zmíním, že v době středověku Česká Třebová ležela mimo obchodní cesty a vzácnější zboží dováželi do města formani, jinak se lidé živili výhradně zemědělstvím a řemesly spíše doplňkově. Hlavními řemesly, která se ve městě rozvíjela bylo hrnčířství a tkalcovství.¹⁰¹ Privilegium municipálního ochranného města získala Česká Třebová až 6. června 1846, kdy došlo také k reorganizaci městského úřadu, jeho tehdejší uspořádání však vydrželo pouze dva roky, jelikož roku 1848 padla patrimoniální správa města a v dalších dvou letech bylo vybudováno obecní zřízení, jež dává správu obecních věcí do rukou města samého. Na ono udělení privilegia má s největší pravděpodobností vliv právě výstavba železnice.¹⁰²

3.3 Vývoj města od roku 1845 do 90. let

Výstavba železničního spojení Prahy s Olomoucí započala již v roce 1842. Z projednávaných variant, kudy dráha povede, byla vybrána trasa vedená přes Českou Třebovou a jak již bylo zmíněno, toto rozhodnutí velmi ovlivnilo celkový vývoj města. První vlak uviděli třebovští občané 20. srpna 1845 a od té doby se postupně zcela měnil charakter města, jeho krajiny a také struktura obyvatel. Uvádí se, že kolem roku 1845 žilo v České Třebové přibližně tři tisíce obyvatel, v dalších letech však docházelo k postupnému nárůstu. Rozvoj města jako železničního uzlu pokračil v roce 1849, kdy bylo zahájeno železniční spojení České Třebové a města Brna.¹⁰³

3.3.1 Železnice

Česká Třebová nebyla pouze průjezdním místem, ale bylo zde vybudováno jakési železniční zázemí. Roku 1849 byla dokončena výstavba železničních dílen, v roce 1898 byla na nádraží zavedena elektřina a v letech 1901-1903 došlo k rozšíření počtu kolejí na 17 a k výstavbě dalších objektů potřebných k železničnímu provozu. Poté v roce 1929 byl schválen projekt nové výtopy, která byla slavnostně otevřena roku 1934. V roce 1936 pak byla uvedena v provoz provozní budova nákladního nádraží. Během druhé světové války patřila část železničních zařízení Němcům. Po 2. světové válce pak opět docházelo k dalším přestavbám a modernizaci. V roce 1946 se rozhodlo ministerstvo dopravy

¹⁰⁰ ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Česko-třebovska 1*. Česká Třebová, 2000, s. 48.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 44, 104.

¹⁰² Tamtéž, s. 101-102, 105.

¹⁰³ Tamtéž, s. 104-107.

elektrifikovat hlavní železniční trať, která vedle přes Českou Třebovou. První vlak v čele s elektrickou lokomotivou přijel v roce 1957.¹⁰⁴ Elektrifikace spolu s další modernizací vedlo k ukončení parního provozu v roce 1980.¹⁰⁵ S elektrickými lokomotivami byl provoz zajišťován lokomotivami dieslovými.

S rozvojem tohoto odvětví se začala proměňovat profesní struktura obyvatel města a začaly se zde objevovat profese truhlářů, strojevedoucích, hlídačů trati, v počátku topiči a samozřejmě také drážní úředníci. Budovalo se zde také zázemí pro železniční zaměstnance a tak např. v roce 1928 byly otevřeny nocležny pro železniční zaměstnance, jejichž součástí byly také vanové lázně, které rodiny železničních zaměstnanců rády využívaly, protože v té době koupelna nebyla obvyklým vybavením domácnosti.¹⁰⁶ Válka sice rozvoj zpomalila, ale po celou druhou polovinu 20. století byly ve městě Česká Třebová největším zaměstnavatelem ČSD.¹⁰⁷

3.3.2 Průmysl

Ve 40. letech 19. století navazuje na tradici tkalcovství František Matýsek, který zde zakládá valchu ke zušlechťování vlněných textilií v části městyse Parník (připojen k ČT r. 1948¹⁰⁸). Podobně jako v Anglii započala industrializace v textilnictví a na železnici, tak tomu bylo i v České Třebové. Ve stejný rok (1849), kdy bylo dokončeno spojení Brno – Česká Třebová, byl v továrně instalován parní stroj. Továrna, která po čas vývoje nezůstává u jednoho majitele ani jednoho jména, postupně však přibírá zaměstnance a rozšiřuje budovy a celkově svůj provoz. Během druhé světové války továrna padá do rukou Němců, kteří ruší většinu textilní výroby a zahajují v prostorách výrobu zbrojní. Po roce 1945 se však to prostorů opět vrací textilní výroba, která však spadá do národní správy, ze které se zcela vymaní až po roce 1989.¹⁰⁹ Dalším z podniků, který byl na pomezí chemicko-textilního průmyslu je známý pod zkratkou ÚZCHV (Ústav pro zpracování chemických vláken).¹¹⁰ Z ÚZCHV se po roce 1998 zrodily společnosti Sintex a Spalsin.¹¹¹

¹⁰⁴ ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Českořebovska 1*. Česká Třebová, 2000, s. 105-118.

¹⁰⁵ HEGER, O. a kol. *Z minulosti Českořebovska*. Česká Třebová, 1988, s. 13.

¹⁰⁶ ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Českořebovska 1*. Česká Třebová, 2000, s. 114.

¹⁰⁷ ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Českořebovska 2*. Česká Třebová, 2000, s. 238

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 218.

¹⁰⁹ ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Českořebovska 1*. Česká Třebová, 2000, s. 134-139.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 140.

¹¹¹ ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Českořebovska 2*. Česká Třebová, 2000, s. 246.

Tradiční hrnčířské řemeslo se koncem 19. století transformovalo a ve městě začaly vznikat cihelny.¹¹²

Také se zde objevoval dřevozpracující průmysl a z potravinářského odvětví mohu zmínit pivovarnictví, které se buduje od 70. let 19. století. Z pivovaru však se r 1971 stává sodovkárna a v roce 1985 ustupuje podniku Sigma, který se zabývá výrobou armatur. Jinak se na přelomu 19. a 20. století objevují různé potravinářské závody, např. řeznicko-uzenářství a díky přítomnosti vodních toků je zde postaveno také několik mlýnů.¹¹³

Významným průmyslovým odvětvím, které ve městě působí od začátku 20. století dodnes je průmysl strojírenský a kovoprůmysl (slévárny kovů, zámečnické, ...). Mezi nejvýznamnější, a především nejznámější patří zmíněná společnost Sigma (název vznikl po znárodnění dvou továren) zabývající se výrobou armatur,¹¹⁴ dnešní společnost LDM. Dále společnost Koventa vyrábějící např. vzduchotechniku, ohřívače vody apod., ze které se v roce 1990 stalo Korado s.r.o. a následně v r. 1997 Korado a.s. Poslední společností, kterou zmíním a která působí ve městě dodnes je společnost Orlík zabývající se výrobou kompresů, na který měla v roce 1958 monopol.¹¹⁵

Městem tak prochází industrializace a celkově dochází k velké modernizaci.

3.3.3 Stavitelství a rozvoj

V době, kdy se rozhodlo, že městem Česká Třebová povede významný železniční koridor stávaly na jejím území převážně dřevěné domky. Teprve s výstavbou železnice bylo ve městě postaveno více zděných budov.¹¹⁶ Po postupném budování nových průmyslových odvětví a závodů byla na začátku 20. století založena městská spořitelna, také byl vystaven nový Hřbitov a pokračoval stavební rozvoj v městském sadu Javorka, vybuďovalo se koupaliště v části Bezděkov a založila c. k. státní reálka (dnešní Gymnázium). Příchod moderní doby do města Česká Třebová oznamoval také zavedení elektřiny a vodovodu.¹¹⁷ Během první světové války vývoj ve městě ustrnul a po válce započala výstavba nádraží, také se zvýšil počet pracovních míst, s čímž souviselo zvýšení počtu obyvatel a bytová nouze, na kterou reagovala výstavba obecních domů kolem roku

¹¹² ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Československa 1. Česká Třebová*, 2000, s. 147.

¹¹³ Tamtéž, s. 144-148, s. 152-153.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 147-151.

¹¹⁵ ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Československa 2. Česká Třebová*, 2000, s. 247-249.

¹¹⁶ ŠEBELA, Jan a kol. *Toulky minulostí Československa 1. Česká Třebová*, 2000, s. 157.

¹¹⁷ ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Československa 2. Česká Třebová*, 2000, s. 18-37.

1920.¹¹⁸ Město opět vzkvétalo, byly zakládány spolky (např. Skaut, Klub československých turistů, ...), byla vybudována moderní americká lednice a těsně před válkou v roce 1938 městské koupaliště a nová škola.¹¹⁹ V průběhu 2. světové války byl opět rozvoj města ležícího na hranicích protektorátu Čechy a Morava pozastaven. V poválečném období se město opět začalo probírat a byly budovány další školy (dvě střední a škola hudební). Jednou z vybudovaných škol byla také střední škola vyučující železniční obory, což bylo dalším směrem k prezentaci města jako charakteristicky železničářského. Po nástupu komunistů k moci, jak je známo, došlo k postupnému znárodnování podniků.

Od 60. let se ve městě začíná budovat ve velkém. Byly vystavěny vojenské kasárny v městské části Borek ležící na kraji města, v nichž sídlila Československá armáda, která byla ovšem po roce 1968 vystěhována příslušníky Rudé armády.¹²⁰ Konkrétně zde sídlil motostřelecký klub, který měl v okolí města střelnici, kde se prováděla vojenská cvičení. Dále, co zůstává některým ze starších pamětníků na paměti, byla výstavba sídliště Trávník, kterému musela ustoupit řada starých, ale i novějších chalup. Počátkem 70. let pak byla vybudována sídliště Křib a sídliště Pod Jelenicí.¹²¹ Petr Šimáček a kol. v článku, který se věnuje socialistickým sídlištím, popisují, že k výstavbě docházelo především na okrajích měst,¹²² to však není případ zmíněného Trávníka. Mezi obyvateli a v místním tisku se mnohokrát objeví názor, který se zabývá určitým „kdyby“, existuje totiž představa, že městská část Trávník byla jednou z nejhezčích lokalit města a dnes mohla být snad i kulturní památkou zkrášlující město a lákající turisty. Sídliště je, podle výše uvedeného článku, součástí urbanizace, kterou vyvolaly industrializační efekty.¹²³ S tímto nelze nesouhlasit, jak jsem popisovala, ve městě byla spousta poměrně velkých průmyslových továren a převažující zaměstnavatel ČSD, díky kterým se zvyšoval počet pracovních příležitostí, s tím související počet obyvatel a poptávka po bydlení.

Autoři článku pak popisují, že „*sídliště byla místy, kde docházelo k permanentním sociální kontaktům uvnitř sídlištní populace. Sídliště tak plnila jednu z klíčových úloh*

¹¹⁸ Tamtéž, s. 74-75.

¹¹⁹ ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Českořebovska 2*. Česká Třebová, 2000, s. 74,84,94-95,106.

¹²⁰ Tamtéž, s. 253.

¹²¹ Tamtéž, s. 257, 378.

¹²² ŠIMÁČEK, Petr, SZCZYRBA, Zdeněk, ANDRÁŠKO, Ivan a Josef KUNC. Humanizace postsocialistických sídlišť – směřování k lepší kvalitě života. *Životné prostredie*, Bratislava: Ústav krajinnej ekológie Slovenskej akadémie vied, 2015, roč. 49, č. 2, s. 74. ISSN 0044-4863. Dostupné z: https://geography.upol.cz/soubory/lide/simacek/citace/jost/2015_Zivotne-prostredie.pdf

¹²³ Tamtéž, s. 74.

socializace společnosti.“¹²⁴ Uvedenou socializační funkci v tomto případě nejspíš umocňovalo to, že se nejednalo pouze o sídliště, ale spolu s ním tak vzniklo náměstí, pojmenované Nové náměstí, kde se uprostřed nacházel a dodnes nachází park s fontánou, v přízemí panelových domů po obvodu náměstí pak byly obchody. V současné době se plánuje revitalizace tohoto prostoru.

V roce 1975 bylo město Česká Třebová rozšířeno o obce Rybník, Lhotka, Semanín a Svinná.¹²⁵ Poblíž území Lhotky vzniklo v 80. letech stejnojmenné rozsáhlé sídliště poměrně dost vzdálené a izolované od města,¹²⁶ v tomto případě se určitě dá mluvit o okraji města.

Vzpomeňme teď nyní na teoretickou část práce, kde jsme pojednávali o urbanizaci. Na řádcích výše vidíme značný vliv spolupůsobení industrializace a urbanizace na vývoj města. Rozvoji dokonce ustoupila městská čtvrť Trávník, aby místo rodinných chalup a domků mohli vzniknout panelové doby, ve kterých je větší koncentrace obyvatel. Tedy aby vzniklo více prostoru pro příchozí pracovní sílu. Zjednodušeně lze posun od tradiční k době moderní ukázat i na tak zdánlivě banální skutečnosti, a to přechodu od tkalcovského stroje v chaloupce ke stroji v textilní továrně.

3.4 Česká Třebová po roce 1989

3.4.1 Vznik průmyslové oblasti a vyloučené lokality

Politické změny, které se udály v roce 1989 samozřejmě ovlivnily také fungování a tvář města Česká Třebová. Některé ulice byly přejmenovány, sovětské vojsko opustilo město a kasárny, které jako i další majetky byly navraceny městu. Také docházelo i v souvislosti s navracením majetku k následné privatizaci.¹²⁷

Lokalita Borek byla po roce 1990 přeměněna na průmyslovou a obytnou zónu. Co se týče obytné funkce, vykazuje toto území jistá specifika. Po roce 1997 se sem postupně stěhovaly rodiny ohrožené sociálním vyloučením. V tomto roce bylo město

¹²⁴ Tamtéž, s. 74.

¹²⁵ SKALICKÝ, Jan. Některá výročí roku 2010 z historie České Třebové [online]. In: *Českořebovský deník*, 2009 [cit. 24.08.2019]. Dostupné z: <http://www.zpravodaj.probit.cz/2009/Vyroci2010.htm>.

¹²⁶ ŠIMKOVÁ Hana a kol. *Regenerace panelových sídlišť* [online]. Brno: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2005. Katalog příkladů za rok 2004, s. 44. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/publikace/metodickeprirucky/PDF/Regenerace-III.pdf>.

¹²⁷ MIKOLECKÝ, Milan. Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo... *Českořebovský deník* [online]. 2018 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm.

zasaženo povodní, mimo jiné také oblast města zvaná (vzhledem k ohrožujícímu živlu možná ironicky) Benátky. Vyplaveny byly tzv. Choceňské baráky, v nichž bydleli spíše chudší občané. Na Borku byl pak postaven nový pavlačový dům právě pro obyvatele z Benátek.¹²⁸ Jednalo se o řízené sestěhování. Borek je nyní znám jako vyloučená lokalita, kde bydlí spíše sociálně slabší občané. Již od počátku většího osídlování (r. 1997) zde působí poskytovatel sociálních služeb Naděje. Pavlína Břeňová ve své bakalářské práci uvádí odhady pracovníků Naděje ohledně demografického složení, na jejichž základě popisuje, že „... v celé lokalitě bydlí okolo 1200 osob, z toho 85 % tvoří Romové. Do 15 let se jedná cca o 50 % obyvatel, od 16 do 60 let o 48 % a nejmenší skupinu tvoří lidé nad 60 let, a to zhruba 2 % z celkového počtu osob. Počet mužů a žen je vyvážený.“¹²⁹ Z uvedeného vyplývá, že většina obyvatel je v produktivním věku a Břeňová také uvádí odhady, ze kterých vyplývá, že zaměstnaných je možná 60% obyvatel, kteří mohou nalézt zaměstnání např. v několika firmách působících právě v této oblasti.¹³⁰ Tato lokalita nám může naznačovat vznikající polaritu ve městě.

Jak již bylo uvedeno výše, oblast dříve užívaná sovětským vojskem po roce 1989 rozšířila nejen bytovou kapacitu města, ale také dala možnost rozvoji průmyslu. Zázemí pro svůj provoz zde našlo několik firem, které tam působí do dnešních dnů, např. čokoládovna, prádelna, sídlo Technických služeb města (dnešní Eko Bi), poštovní depo a mnoho dalších.¹³¹ Postupně zde vznikala průmyslová zóna a jelikož se jedná o okraj města, snad lze v tomto vidět náznak deindustrializace. Navíc společnost Böhm Plast, která je jedním z největších zaměstnavatelů ve městě, měla ve městě dvě pobočky, jednu v této lokalitě a jednu blíže centru (na druhé straně kolejí). V minulých letech však začala přesouvat své působení zcela do oblasti Borek a výrobní a skladovací objekty v centru byly nabídnuty k prodeji.

¹²⁸ MIKOLECKÝ, Milan. Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo... *Českořebovský deník* [online]. 2018 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm.

¹²⁹ BŘEŇOVÁ, Pavlína. *Romské dětství v sociálně vyloučené lokalitě Česká Třebová v 21. století*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 80 s. Bakalářská práce.

¹³⁰ BŘEŇOVÁ, ref. 129, s. 18.

¹³¹ MIKOLECKÝ, Milan. Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo i zničilo... *Českořebovský deník* [online]. 2018 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm.

3.4.2 Železnice po roce 1989

Privatizace majetku se dotkla samozřejmě také železniční dopravy a opravárenství. Podle článku v českořebovském zpravodaji začala privatizace železničního opravárenství v roce 1992. Pro Železniční opravny a strojírny spol. s.r.o. Česká Třebová to znamenalo mimo jiné změny v technickém a technologickém vybavení a nové zákazníky. Rokem 1997 se společnost stala součástí obchodního sdružení ČMKS holding a v roce 1998 se stala akciovou společností. V článku pak můžeme nalézt také zmínky o nutné restrukturalizaci firmy, která byla potřeba pro záchranu firmy, jelikož práce ubývalo, což způsobilo nutnost snížení stavu zaměstnanců. ČMKS nakonec od roku 2000 vlastnila 100% společnosti ŽOS, kterou v roce 2007 přejmenovala na CZ LOKO. I přestože zaměstnanců od dob největší slávy strojíren ubývalo, dodnes je tato firma největším zaměstnavatelem ve městě.¹³²

Také v dokumentu Profil města Česká Třebová nalezneme důkazy a údaje o snižujícím se počtu zaměstnanců ČD s.o. i drážních výkonů ve stanici Česká Třebová.

Tabulka 1: Zaměstnanost ve stanici Česká Třebová (1996-2001)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Celkem zaměstnanců	975	901	825	783	740	718
Celkem zaměstnanců posunu	206	195	166	161	146	141

Pozn. Vlastní úprava; zdroj: Profil města¹³³

V tabulce ř. 1 vidíme vývoj zaměstnanosti ve stanici Česká Třebová, kde došlo během pěti let k úbytku o 65 zaměstnanců mezi zaměstnanci posunu a o 257 zaměstnanců ČD ve stanici Česká Třebová celkově. Tento trend pak dále pokračoval.

¹³² Železniční dílny v České Třebové vznikly před 170 lety. *Českořebovský deník* [Online]. 2019 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z:

http://zpravodaj.probit.cz/2019/6_19web/170%20let%20tradice%20_CZLOKO.htm.

¹³³ *Profil města Česká Třebová* [online]. Aktualizace 2009 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=3538.

V dokumentu, který byl vytvořen v roce 2002 se píše také o potřebě větší komunikace ČD s orgány města, např. kvůli parkování v okolí železniční stanice.¹³⁴ Dva roky na to začal být připravován investiční záměr na výstavbu multifunkčního dopravního terminálu, jehož součástí byly také podzemní garáže a v roce 2009 zahájena realizace tohoto projektu.¹³⁵

Pamatuji vyprávění tehdejšího starosty pana Zedníka o těžkostech spojených s prosazením projektu, kdy se potýkal s názory, že nepotřebujeme podzemní parkoviště s tak velkou kapacitou. V současné době je však podzemní parkoviště často plně nebo téměř obsazené a problémy s parkováním přetrvávají. Již v tomto zdánlivě banálním bodě je možno nahlédnout jeden z faktorů souvisejících s postmodernitou, kdy větší množství aut vedlo k větší individualizaci a možnosti mobility, což je jedním z předpokladů a doprovodných jevů suburbanizace.

Další významnou proměnou v oblasti železnice byla výstavba kontejnerového překladiště Metrans, který začal svou činnost v roce 2013.¹³⁶ Díky svému působení a možnému rozšíření, přispívá k zachování tváře České Třebové jako železničního města. Nicméně nutno poznamenat, že s působením této firmy se rozšířil počet těžkých vozidel s kontejnery projíždějících městem, což zatěžuje především silniční komunikace, ale také kvalitu ovzduší a míru hluku. Navíc hlavní silnice prochází středem města a obchvat už je nějakou dobu velkým tématem místní samosprávy.

Ani rozšíření o kontejnerové překladiště však neobnovilo plné využití železnice a jejich objektů tak jak tomu bylo v nejslavnějších dobách, proto jsou zde stále nevyužité objekty, které bude možné řadit do objektů brownfields.

¹³⁴ *Profil města Česká Třebová* [online]. Aktualizace 2009 [cit. 25.11.2019]. s. 18, 21 Dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=3538.

¹³⁵ Multifunkční dopravní terminál Bezručovo náměstí, Česká Třebová. In: *Rada-severovychod.cz* [online]. 3.12.2009 [cit. 26.11.2019]. Dostupné z: <http://www.rada-severovychod.cz/realizovane-projekty/multifunkcni-dopravni-terminal-bezrucovo-namesti-ceska>.

¹³⁶ METRANS. Terminal Operations. Rail Hub – Terminal Ceska Trebova (CZ). *Metrans.eu*. [online]. © 2013 [cit. 26.11.2019] Dostupné z: <https://www.metrans.eu/terminal-operations/rail-hub---terminal-ceska-trebova-cz/>.

3.4.3 Další proměny města Česká Třebová po roce 1989

Po roce 1989 se proměnila také organizační struktura města. Postupně se totiž oddělily obce Rybník (1991), Přívrat (1992), Semanín (1998),¹³⁷ které jsou však do současnosti spolu s Třebovicemi správního obvodu města Česká Třebová.

K postmoderně patří také komunikace „na dálku“ skrze technologie. Od roku 1991 pak v tomto směru město rozšířilo dostupnost informací založené na jednostranné komunikaci skrze regionální televizi OIK TV, která postupně zdokonalovala technologii vysílání¹³⁸ a v současné době má také vlastní kanál na serveru Youtube. Město založilo internetové stránky a v současné době komunikuje s občany také přes facebook a městský rozhlas, přes který chodí občanům informace o dění ve městě skrze sms.

Po roce 1990 se zdá, že se velmi urychlila rychlost změn a propojenost jednotlivých atributů ovlivňující tvář města. Ukázat to lze snad na příkladu vývoje textilní továrny Primona. Už bylo zmíněno výše, že textilní průmysl byl pro město Česká Třebová významný. Primona se stala opět samostatným státním podnikem ve městě Česká Třebová. Ovšem snad také důsledkem otevření hranic, rychlejším vývojem technologií a možná vlivy globalizace v souvislosti s konkurencí, se podnik ve městě nedokázal udržet, což se dále projevilo na proměně města.

Jan Skalický ve svém článku popisuje, že továrna měla zastaralé stroje a finance na rozvoj nebyly nijak objemné. Dále pak upozorňuje na konkurenci z asijských trhů. To vše pak dle něho vedlo ke konci podniku, který byl v roce 2003 v bankrotu. Skalický pak mluví o konci textilní tradice ve městě.¹³⁹ Ovšem ta dle mého ve městě stále žije, jelikož ve městě stále působí společnosti věnující se textilnictví, např. společnost Niťárna Česká Třebová s.r.o. a společnost SINTEX a.s., která svou činnost vykonává v areálu bývalého ÚZCHV. Nicméně, jak jsem již zmínila konec Primony měl značný vliv na podobu města a jeho další vývoj, jelikož areál továrny byl velice rozsáhlý a bankrotem společnosti, ztratil své dosavadní využití. Z velké části se z bývalého areálu textilky stala nákupní zóna. Např. na místě tkalcovny byl postaven v roce 2003 supermarket Lidl, velkou událostí v roce 2005 byl ve městě odstřel komína teplárny, na jehož místě pak vyrostl

¹³⁷ *Profil města Česká Třebová* [online]. Aktualizace 2009 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=3538.

¹³⁸ OIK TV. Kdo jsme. *Oiktv.cz* [online]. [cit. 26.11.2019]. Dostupné z: <http://www.oiktv.cz/o-nas/kdo-jsme/>.

¹³⁹ SKALICKÝ, Jan. Historie parnické textilní továrny. *Českotřebovský deník* [online]. 2013 [cit. 26.11.2019]. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2013/3_13web/Primona_Historie_10let_polikvidaci.htm.

hypermarket Tesco spolu s obchodním areálem A centrum, který byl otevřen v roce 2007. Další obchodní konkurence v podobě hypermarketu Kaufland vyrostla v roce 2011 na místě výrobní haly Primony.¹⁴⁰ Zmíněné super/hypermarkety nebyly prvním krokem vstříc ke změně nákupního chování a podpoře konzumního života ve městě. První supermarket vyrostl na území Parníku v roce 1998 (uzavřen v r. 2009)¹⁴¹ a následovala jej Billa v roce 2000 poblíž sídliště Trávník.¹⁴² Konec Primony a výstavba mezinárodních hypermarketů značně ovlivnila chod města. Především se dotkla maloobchodníků ve městě a ruku v ruce se změnou spotřebního chování se tak dotkla i veřejného prostoru města. Obchody začaly upadat, výlohy se vyprazdňovat a s tím i kontakt v centru města, na náměstích. Nákupní zóna se tak stala novým centrem, což jak bylo v teorii popsáno je také doprovodným jevem postindustrializace a suburbanizace

Pokud jde ale o zbytek areálu Primony, některé prostory jsou využívány jinými společnostmi, ale jiné zůstali prázdné a staly se z nich objekty spadající do brownfields, pro které nyní město hledá využití.

Na internetové stránce České Třebové se objevuje popis „*Ještě docela nedávno Česká Třebová evokovala především železnici, důležitou dopravní křižovatkou regionu stále je, ale bylo by chybou pohlížet na ni jen jako na město železničářů. Česká Třebová se stává městem, v němž je stále větší prostor poskytován sportu a kultuře, městem, které vyniká zelení a mnoha parky, městem, které se stále rozvíjí...*“¹⁴³ Z uvedeného je patrné, že se město snaží propagovat stránky města, které více souvisejí s vyžitím ve volném čase. Jako železniční město, město železničářů oslovuje pro pracovní příležitosti na železnici, dopravní dostupnost a možná snad vzhledem k volnému času je tímto atraktivní pro železniční nadšence. V současné době je však obecně kladen důraz na rozšíření možností trávení volného času, proto také má město snahu do těchto možností investovat a rozšiřovat nabídku v tomto sektoru.

Od roku 1989 tak ve městě vznikla řada sportovišť např. zimní stadion, lyžařský areál Peklák, tenisové haly na Parníku, opravovala se sportovní hala na Skalce atd. Od

¹⁴⁰ KULDA, Petr, JEŽKOVÁ, Michaela a ŽĎÁRSKÝ, Tomáš. Program regenerace městské památkové zóny Česká Třebová. *Aktualizace pro období 2016-2025* [online]. Ústí nad Orlicí: 2015 [cit. 26.11.2019]. Dostupné z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=17553.

¹⁴¹ MIKOLECKÝ, Milan. Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo nebo i zničilo... *Česko-třebovský deník* [online]. Červen 2018 [cit. 25.11.2019]. http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/6_18web/Devadesata_leta1998.htm.

¹⁴² MIKOLECKÝ, Milan. Před 20 lety v roce 1997. In: *Česko-třebovský deník* [online]. 2010 [25.11.2019]. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2017/3_17web/Pred_20_lety_1997.htm.

¹⁴³ *Město Česká Třebová* [online]. Aktualizace 7.12.2019 [cit. 26.11.2019]. Dostupné z: <https://www.ceska-trebova.cz/index.asp>

roku 1999 se ve městě pořádá také kulturní akce Týden sportu. Co se týká kultury i ta je městem hojně podporována a má zde dlouholetou tradici mimo jiné i v podobě spolků působících ve městě jako je např. divadelní spolek Hýbl. Dále bylo pro podporu kultury zrekonstruováno Kulturní centrum, otevřen klub Modrý Trpaslík, ve kterém se pořádají akce především alternativní kulturní scény, také byla otevřena nová budova Městského muzea a mnoho dalšího. V posledních letech se v České Třebové jednalo také o otevření tramského muzea, jelikož má tramping ve městě a jeho okolí silnou tradici.

Ve strategickém plánu města se dočítáme, že prioritou číslo jedna je ekonomický rozvoj a zaměstnanost.¹⁴⁴ Není pochyb, že pro vývoj města Česká Třebová byla a je zásadní železnice. V dřívějších dobách investovala dráha také do bytových domů a jiných služeb, které využívali také občané. Po privatizaci a obecném úbytku železničních investic a pracovních příležitostí ve městě, se tak hledají nové cesty, jak kvalitu života udržet, případně ještě navýšit a zamezit úbytku obyvatel a působících ekonomických subjektů.

Dovolím si malou spekulaci a poznamenám k tomuto, že i v tomto bodě shledávám prvky postmoderny, jelikož mi připadá jakoby město, buď hledalo novou image, skrze kterou se prezentovat, když už „železniční město“ nestačí, navíc samotné rozvíjení sportovišť a nabídka kulturního vyžití je typická pro konzumenty postmoderní doby. V postmoderně navíc podle teoretických poznatků schází ono velké vyprávění a jedná se o spíše několik malých, v tomto vidím právě i mnoho profilové představování města.

Libor Kudrna navíc ve své diplomové práci představuje strategický plán jako nástroj typický pro postmoderní dobu a jeho vládnoucí elity, přičemž v těchto kapitolách čerpá především z knihy P. Friče, Vůdcovství českých elit. Kudrna pojednává o tom, že v postmoderní době se vytrácí ideje a vize budoucnosti. Ty zčásti přináší strategický plán, přičemž při tvorbě jeho zhotovitelé, kteří většinou patří do místních vládnoucích elit, dávají prostor síti aktérů, občanů, čímž také potvrzují svou autoritu a vzhledem k postindustriálnímu charakteru politiky, který se přibližuje fungování trhu, tak politik díky procesu zjišťování veřejného mínění může lidem nabízet, co si přejí, např. ve

¹⁴⁴ MĚSTO ČESKÁ TŘEBOVÁ. Strategický plán města Česká Třebová na léta 2014-2020. [online]. 2014 [cit. 26.11.2019]. Dostupné z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=18093

strategickém plánu a umocňovat tak dále svou pozici.¹⁴⁵ Ukazuje se, jak i maličkost jako strategický plán, může být součástí nové postmoderní organizace.

3.4.4 Sociodemografické složení ve městě Česká Třebová

V této podkapitole představím jistý sociodemografický vývoj a nynější složení ve městě, které by mohlo napomoci k pochopení jevů, které rozeberu v následujících kapitolách a obecně náleží k představení města Česká Třebová.

V publikaci Vladimíra Hampla *Vzpomínky na minulost II* nalézáme informaci, že první počet obyvatel je znám z roku 1566 a jedná se o 486 obyvatel ve městě. Dále uvádí, že po průjezdu prvního vlaku v roce 1845 již v České Třebové bydlelo 3080.¹⁴⁶ Domnívám se, že tyto údaje odpovídají počtu obyvatel pouze v městské části Česká Třebová, vzhledem k údajům ze sčítání lidu, které můžeme vidět v tabulce 2 a skutečnosti, že další číslo, které uvádí je z přelomu 19. a 20. století, kdy píše, že ve městě bydlelo 6040 občanů.¹⁴⁷ Nutno však poznamenat, že údaje o počtu obyvatel z této a o dva roky starší publikace *Česká Třebová* v číslech v některých případech neodpovídají údajům z ČSÚ, proto je představuji spíše jako ilustrativní. Nicméně z výše uvedeného je opět patrný významný vliv železnice na růst počtu obyvatel ve městě, jelikož se počet začal výrazně zvyšovat po průjezdu vlaku a dalším rozvoji železnice.

Z tabulky č. 2 vývoje počtu obyvatel můžeme vyčíst, že největší nárůst počtu obyvatel byl mezi lety 1900 a 1910, kdy se počet zvýšil o 1303 občanů. Od té doby vidíme růst počtu obyvatel až k jeho vrcholu v roce 1991 do roku, tedy až na výjimku snížení po druhé světové válce. Od roku 1991 pak obyvatel ve městě ubývá. Řekla bych tak, že je patrný od poloviny 19. století do 90. let onen urbanizační trend typický pro moderní dobu. Dále, jak si ukážeme od 90. let můžeme ve městě Česká Třebová rozpoznat proces suburbanizace jako charakteristický pro dobu postmoderní.

¹⁴⁵ KUDRNA, Libor. *Strategický plán rozvoje měst a obcí jako mrtvý dokument?* Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut sociologických studií. s. 36-37, 101. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/46937/DPTX_2010_2__0_199086_0_105434.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

¹⁴⁶ HAMPL, Vladimír. *Vzpomínky na minulost II*. Sřípky českořebovské historie. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001, 2 sv. s. 4. ISBN 80-86042-18-9.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 4.

Tabulka 2: Počet obyvatel od roku 1869 do 2018

Obec, část obce		Česká Třebová						
		obec celkem	Česká Třebová	Kozlov	Lhotka	Parník	Skuhrov	Svinná
Sčítání v roce	1869	8 288	5 141	315	776	1 016	660	380
	1880	7 607	4 572	323	720	1 083	532	377
	1890	8 205	4 982	329	789	1 257	534	314
	1900	9 725	6 050	317	828	1 645	568	317
	1910	13 028	8 707	302	803	2 343	536	337
	1921	13 256	8 380	286	878	2 892	507	313
	1930	14 587	9 629	294	791	3 064	515	294
	1950	13 676	9 571	283	677	2 607	335	203
	1961	14 470	13 050	247	638	.	347	188
	1970	15 488	11 665	206	641	2 461	355	160
	1980	16 107	12 231	169	582	2 744	263	118
	1991	17 091	11 544	150	2 245	2 863	197	92
	2001	17 036	11 649	152	2 144	2 815	197	79
	2011	15 653	10 788	129	1 791	2 621	232	92
2018 (k 31.12.)	15 508	-	-	-	-	-	-	

Pozn. Do roku 2011 se jedná o údaje přepočtené na územní strukturu 2016. Tabulka je upravena autorem.

Zdroj: ČSÚ¹⁴⁸

Tabulka 3 znázorňuje trend úbytku obyvatel. Co se týká složení podle věku je ve městě více žen než mužů a od roku 2014 do 2018 se rozdíl mezi počtem mužů a žen

¹⁴⁸ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Počet obyvatel podle výsledků sčítání od roku 1869 v obcích a jejich částech vybraného SO ORP [tabulka]. In: *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Vygenerováno 25.08.2019 [cit. 25.08.2019]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/shortUrl?su=2137fea0>.
ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vše o území. Demografický vývoj. Česká Třebová. In: *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Vygenerováno 25.08.2019 [cit. 25.08.2019]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31548&u=__VUZEMI__43__580031#w=.

prohluboval. To by mohlo ukazovat právě na rozvíjející se sektor služeb, ve kterém ženy nachází uplatnění. Stárnutí populace ve městě nám dokazuje část tabulky věnující se složení podle věku, kdy průměrný věk stoupl o 0,9 roku mezi lety 2014 a 2018. Rozdíly mezi lety 2014 a 2018 ukazují, že počet obyvatel ve věku 0-14 let stoupl o 71 obyvatel, v letech 15-64 došlo k úbytku o 619 obyvatel a obyvatel ve věku 65 a více přibylo mezi těmito lety 285.

Trend úbytku obyvatel způsobený větším počtem zemřelých než narozených, ale také mírou vystěhování. Stárnutí populace je však trend typický obecně pro vývoj v ČR po roce 1989, kdy se změnilo reprodukční chování obyvatelstva.

Tabulka 3: Počet obyvatel a složení podle pohlaví a věku 2014-2018

	Počet obyvatel celkem	V tom podle pohlaví		V tom podle věku (let)			průměrný věk
		Muži	ženy	0-14	15-64	65 a více	
2014	15 771	7 715	8 056	2 310	10 375	3 086	42,5
2015	15 710	7 659	8 051	2 314	10 233	3 163	42,8
2016	15 608	7 597	8 011	2 326	10 051	3 231	43,0
2017	15 512	7 547	7 965	2 333	9 864	3 315	43,3
2018	15 508	7 551	7 957	2 381	9 756	3 371	43,4

Zdroj: ČSÚ¹⁴⁹

Další tabulka nám ukazuje vzdělání obyvatelstva ve správním obvodu ORP Česká Třebová, které se zdá nepatrně zvýšilo mezi lety 2001 a 2011. Poklesl totiž počet obyvatel se základním vzděláním a středním bez maturity, ale zvýšil se o 3 % počet obyvatel se středním vzděláním s maturitou a vyšším odborným a o stejný počet procent se zvýšil také počet vysokoškolsky vzdělaných občanů.

¹⁴⁹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vše o území. Demografický vývoj. Česká Třebová. In: *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Vygenerováno 25.08.2019 [cit. 25.08.2019]. Dostupné z: [https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31548&u=__VUZEMI__43__580031#w=.](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31548&u=__VUZEMI__43__580031#w=)

Tabulka 4: Rozložení obyvatel podle věku v ORP Česká Třebová

		2001 k 1.3.		2011 k 26.3.	
		celkem	%	celkem	%
Obyvatelstvo ve věku 15 a více let		16 099		15 957	
z toho nejvyšší ukončené vzdělání	základní vč. neukončeného	3 656	23 %	3 008	19 %
	střední vč. vyučení (bez maturity)	6 232	39 %	5 458	34 %
	úplné střední (s maturitou) a vyšší odborné [1]	5 062	31 %	5 402	34 %
	vysokoškolské	980	6 %	1 425	9 %
	bez vzdělání	50	0 %	73	0 %

Pozn. Tabulka je upravena autorem.

Zdroj: ČSÚ¹⁵⁰

Poslední tabulka ukazuje podíl nezaměstnaných v letech 2008 až 2018 ve městě Česká Třebová. Vysoký počet podílu nezaměstnaných v letech 2009-2011 způsobila tzv. hospodářská krize a od té doby podíl klesá. V charakteristice správního obvodu ORP Česká Třebová však nalezneme informaci, že tento region je řazen do kategorie hospodářsky slabých v letech 2014-2020.¹⁵¹

¹⁵⁰ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností – Pardubický kraj. [tabulka]. In: *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Vygenerováno 27.11.2019 [cit. 27.11.2019]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/shortUrl?su=058b4535>.

¹⁵¹ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Charakteristika správního obvodu Česká Třebová. In: *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Aktualizováno 31.07.2019 [cit. 27.11.2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/x/charakteristika_spravniho_obvodu_ceska_trebova.

Tabulka 5: **Podíl nezaměstnaných 2008-2018**

Údaj k 31.12.	2008	2009	2010	2011	2014	2015	2016	2017	2018
Podíl nezaměstnaných osob (v %)	6,3	9,5	10,1	8,7	7,3	5,4	4,6	3	2,1

Zdroj: ČSÚ¹⁵²

3.5 Postmoderní prvky v České Třebové

3.5.1 Postindustrializace v České Třebové

V úvodních kapitolách jsem zmínila, že postindustrializace se v mnohých směrech propojuje s postmodernou. Jedním ze znaků postindustrializace je vysoký podíl zaměstnaných v terciálním sektoru. V této podkapitole se podíváme, jaká je zaměstnanost podle odvětví ve městě Česká Třebová, jestli se i zde objevuje tento postmoderní prvek.

Z indexu lokalizace ze SLDB v letech 1991 a 2001 vyplývá, že SO ORP Česká Třebová měla v těchto letech nejnižší zastoupení v primárním sektoru v porovnání s ostatními SO ORP v Pardubickém kraji. Co se týká sekundárního sektoru je podobně jako ve většině ostatních SO ORP zastoupen podproporcionálně, přičemž průmyslové odvětví roste a stavitelství v tomto sektoru klesá. Nyní se již dostáváme k podstatnému, a to terciárnímu sektoru, který je na Českotřebovsku nadproporcionálně zastoupen. Nadproporcionálního zastoupení dosáhlo jinak pouze Pardubicko a Orlickoústecko. Liší se však také složení rostoucích odvětví, jelikož Na Pardubicku a Orlickoústecku za nadproporcionální zastoupení může především vzdělávání, zdravotnictví a obchod, na Českotřebovsku hraje významnou roli doprava. Přestože byl terciální sektor na Českotřebovsku v porovnání s ostatními městy zastoupen nejvíce v roce 1991, tak poté v roce 2001 se také nejvíce propadl a nejvíce zastoupený terciální sektor měli v tomto roce Pardubice. Za tento pokles pravděpodobně mohl úbytek zaměstnanosti v dopravě, což je patrné z výsledků podílu zaměstnanosti v subkategoriích terciárního sektoru.¹⁵³

¹⁵² ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Úroveň nezaměstnanosti 2008-2018. Česká Třebová. In: ČSÚ. *Veřejná databáze* [online]. Praha: Český statistický úřad. Vygenerováno 27.11.2019 [cit. 27.11.2019]. <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=uziv-dotaz#k=5&pvokc=43&uroven=70&w=>

¹⁵³ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji Pardubického kraje [online]. In: ČSÚ. Praha: Český statistický úřad. Zveřejněno 31.12.2007 [cit. 27.11.2019]. <https://www.czso.cz/documents/10180/20537004/13-530706a0204.pdf/f47d6226-53ec-4709-9333-5a5e3ece1c8f?version=1.0>.

Podívejme se, jak se situace vyvíjela dále. V předchozích odstavcích jsme rozebírali situaci ve správním obvodu, v následující tabulce č. 6 můžeme vidět údaje ze SLDB pro obec Česká Třebová z let 2001 a 2011. Nutno upozornit, že v roce 2001 a 2011, že v data jsou z roku 2001 za ekonomicky aktivní a v roce 2011 za zaměstnané celkem. V obou sledovaných obdobích lze vidět převahu terciálního sektoru. Dále můžeme vidět, že došlo k navýšení obyvatel zaměstnaných v terciálním sektoru a úbytku těch zaměstnaných v sektoru sekundárním a primárním.

Tabulka 6: **Zaměstnaní podle sektoru SLDB 2001, 2011**

	2001 (ekonomicky aktivní)		2011 (zaměstnaní celkem)	
	abs.	%	abs.	%
primární sektor	81	1,2 %	62	1,0 %
sekundární sektor	3165	45,4 %	2412	37,7 %
terciární sektor	3720	53 %	3927	61,3 %
celkem v odvětvích	6966	100 %	6401	100 %

Pozn. Vlastní zpracování dat z veřejné databáze ČSÚ, kde byly vyhledány údaje ze SLDB 2001 a 2011.

Zdroj: ČSÚ¹⁵⁴

Následující tabulka č. 7 je vypracována z dat ČSÚ, kdy jsem velmi zjednodušila dostupnou tabulku ukazující Ekonomické subjekty podle převažující činnosti CZ NACE. V té byly vypsány činnosti A až X, přičemž A jsem uvedla jako sektor primární, B až F jako sekundární a G až U jako terciární. V uvedených hodnotách jsou zahrnuti jak registrované subjekty, tak subjekty se zjištěnou aktivitou ve správním obvodu města Česká Třebová. Opět zde vidíme, že ve všech letech převažuje terciální sektor nad ostatními. Navíc zde se ukazuje, že od roku 2010 do 2018 vzrostl počet ekonomických subjektů na Česko-třebovsku o 2,8 %. Pokud bychom terciální sektor zkoumali blíže, zjistíme, že došlo sice k úbytku ekonomických subjektů v subkategorii Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel, a naopak nejvíce vzrostl počet ekonomických subjektů v subkategorii Profesní, vědecké a technické činnosti.

¹⁵⁴ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Vlastní ukazatele. SLDB 2001. SLDB 2011. In: *Veřejná databáze* [online]. In: ČSÚ. Praha: Český statistický úřad. 27.11.2007 [cit. 27.11.2019].

Peněžnictví a pojišťovnictví zažilo poměrně rychlý růst od roku 2010 do 2013. V roce 2010 bylo v České Třebové registrováno 62 ekonomických subjektů s touto převažující činností a v roce 2013 zde bylo 256 registrovaných subjektů. Tento počet pak klesl v roce 2018 opět na 103 registrovaných subjektů, což je stále více než v roce 2010. Navíc, po sekci S, což jsou Ostatní činnosti, v Peněžnictví a pojišťovnictví došlo k největšímu nárůstu registrovaných ekonomických subjektů. Hned potom následují profesní, vědecké a technické činnosti. K nárůstu došlo také u ekonomických subjektů v Kulturní zábavní a rekreační činnosti. Také počet subjektů v odvětví informační a komunikační činnosti se zvýšil.¹⁵⁵ Většina z uvedeného tak naznačuje onen posun k postindustriální společnosti, kdy je kladen větší důraz ne na sektor produkující věci, ale služby. Kdy také stále více nabírá na významu věda a technologie. Zvýšení profesní, vědecké a technické činnosti je totiž možné vnímat jako ukazatele zvyšujícího požadavku profesionalizace a odbornosti, což koresponduje s uvedenou zvyšující se mírou vzdělání.

Zvýšení počtu ekonomických subjektů v Kulturní zábavní a rekreační činnosti lze také přiřadit do prvků postmoderny, jelikož s ní souvisí také větší míra konzumu, a to i konzumu kulturního. Považuji tento nárůst také za jeden z ukazatelů posunu k době postmoderní, kdy lidé touží po více možnostech výběru volnočasových, kulturních aktivit.

Ve vývoji města jsme také poukazovali na důležitost textilního průmyslu ve městě Česká Třebová, na tomto místě věnovaném postindustriálním symbolům si tak připomeňme jeho úbytek ve městě jakožto zastoupení tradičního průmyslového odvětví a nahrazení části budou největší textilní továrny ve městě nákupní zónou, která sama poukazuje na posun ke konzumu a důležitosti služeb.

¹⁵⁵ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Ekonomické subjekty podle převažující činnosti CZ-NACE. *ORP Česká Třebová. 2010-2018* [online]. In: ČSÚ. Veřejná databáze. Praha: Český statistický úřad. Zveřejněno 31.12.2007 [cit. 27.11.2019]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/shortUrl?su=50568fb5>.

Tabulka 7: Ekonomické subjekty v SO ORP 2010, 2014, 2018 podle sektoru zaměření

	2010		2014		2018	
primární sektor	154	2,8 %	163	3,1 %	196	3,7 %
sekundární sektor	1304	24,0 %	1168	22,0 %	1192	22,8 %
terciární sektor	3715	68,4 %	3 668	69,2 %	3 722	71,2 %
Nezjištěno	262	4,8 %	300	5,7 %	121	2,3 %
celkem	5435	100,0 %	5299	100,0 %	5231	100,0 %

Pozn. V tabulce jsou zpracovány, jak registrované subjekty, tak subjekty se zjištěnou aktivitou.

Zdroj: ČSÚ¹⁵⁶

Další bod související s postindustrializací lze nalézt v deindustrializaci center a vznik zmíněné průmyslové zóny oddělené kolejemi od centrální části města. Ve vývoji města byla zmíněna výstavba areálu kontejnerového překladiště Metrtrans. Bez něho by ve městě nejspíše nevzniklo ani logistické centrum CFS Česká Třebová, které se právě zabývá také nakládkou, vykládkou kontejnerů, ale také skladováním apod. Opět je zde patrný onen posun ke službám, kdy místo výroby je nabízena služba a výroba se nachází na jiných místech. V tomto bodě ještě poznamenám, že Metrtrans a tím i CFS můžeme nahlížet také jako ukazatele globalizace nejen kvůli specializaci těchto firem na přepravu zboží z Číny, ale také na celkovém vytváření propojenosti mezinárodních logistických center.

¹⁵⁶ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Ekonomické subjekty podle převažující činnosti CZ-NACE. *ORP Česká Třebová. 2010-2018* [online]. In: ČSÚ. Veřejná databáze. Praha: Český statistický úřad. Zveřejněno 31.12.2007 [cit. 27.11.2019]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/shortUrl?su=50568fb5>.

3.5.2 Suburbanizace ve městě Česká Třebová

Další proces doprovázející postmodernu, je proces suburbanizace, tedy jak již bylo zmíněno, stěhování obyvatel z center na okraje měst.

Jedním z ukazatelů suburbanizace je míra úbytku obyvatel stěhováním. V publikaci ČSÚ věnující se demografickým rozdílům v sociálním a ekonomickém vývoji se dozvídáme, že v 77 z 205 správních obvodů došlo v letech 2000-2005 k úbytku obyvatel stěhováním a Českotřebovsko bylo dokonce v první trojici správních obvodů, kde byl tento úbytek nejvýraznější.¹⁵⁷ Samozřejmě ale záleží také na dalších okolnostech než jen míře vystěhování, navíc se jedná o správní obvod, nikoli o samotnou obec, nicméně považují tuto skutečnost nejméně za zajímavou.

Údaje o situaci přímo související s obcí Česká Třebová lze nalézt v tabulkách s vymezenými zónami rezidenční suburbanizace na stránkách atlasobyvatelstva.cz, kde jsou popsány jednotlivá jádra a zóny rezidenční suburbanizace v letech 2008, 2010, 2013 a 2016.

Jádrem jsou obce městského charakteru nad 10 000, které nejsou v těsném zázemí Prahy. Zóny jsou definovány jako „... *obce s dynamickou bytovou výstavbou a zároveň vysokou intenzitou přistěhování z jádrových měst...*“¹⁵⁸ Zóny jsou rozděleny do tří hlavních a jedné doplňkové, která dříve spadala do zóny jedna až tři, ale nyní již nesplňuje kritéria pro zařazení. Určení čísla zóny je odstupňována podle intenzity a bytové výstavby, kdy do čísla jedna spadají obce s nejvyšší mírou intenzity a do třetí kategorie zas obce nejnižší možnou mírou intenzity pro určení obce jako suburbia.¹⁵⁹ Česká Třebová se ukázala být jádrem pro 6 suburbií, přičemž ve 4 případech byla jádrem č. 1 a pro tři obce také jádrem jediným. Následující tabulka č. 8 zobrazuje vývoj jednotlivých suburbií od 2008-2016. Obec Semanín je suburbiem od začátku až do konce sledovaného období. Poté obec Dlouhá Třebová byla suburbiem s jádrem v České Třebové a Ústí nad Orlicí ve sledovaných letech 2008 do 2013. Dále obec Rybník byla ve dvou sledovaných obdobích suburbiem s jediným jádrem ve městě Česká Třebová. V roce

¹⁵⁷ ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji České republiky – 2000-2005. [online]. In: ČSÚ. Katalog produktů. Praha: Český statistický úřad. Zveřejněno 30.11.2007 [cit. 27.11.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/regionalni-rozdily-v-demografickem-socialnim-a-ekonomickem-vyvoji-ceske-republiky-v-letech-2000-2005-n-614mlo9kdv>.

¹⁵⁸ OUŘEDNÍČEK, Martin, ŠPAČKOVÁ, Petra, KLSÁK, Adam. Zóny rezidenční suburbanizace v obcích Česka 2016. *Analytický text* [online]. 2018 [cit. 25.11.2019]. Urbánní a regionální laboratoř, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. s. 1 Dostupné z: http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/1.1_zony_suburbanizace_2016_0.pdf.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 1.

2016 zdá se suburbií ubylo, i když se objevilo jedno nové, a to obec Přívrat. Obce Semanín, Rybník a Dlouhá Třebová jsou nejnázem dostupné z jádrového města České Třebové, což může být jedním důvodů, proč občané volili nejčastěji tuto možnost pro přestěhování. Navíc Semanín a Rybník (spolu s Přívratem) jsou obce, které před oddělením v devadesátých letech patřili k městu Česká Třebová a do teď spadají pod ORP Česká Třebová.

Tabulka 8: Vymezení zón suburbií 2008-2016

		Obce					
		Dlouhá Třebová	Němčice	Přívrat	Rybník	Řetová	Semanín
2008	Zóna	3	-	-	-	-	3
	Jádro 1	Česká Třebová	-	-	-	-	Česká Třebová
	Jádro 2	-	-	-	-	-	
2010	Zóna	3	-	-	3	-	3
	Jádro 1	Česká Třebová	-	-	Česká Třebová	-	Česká Třebová
	Jádro 2	Ústí nad Orlicí	-	-	-	-	-
2013	Zóna	3	3	-	3	3	3
	Jádro 1	Česká Třebová	Litomyšl	-	Česká Třebová	Ústí nad Orlicí	Česká Třebová
	Jádro 2	Ústí nad Orlicí	Česká Třebová	-	-	Česká Třebová	-
2016	Zóna	4	4	3	4	4	3
	Jádro 1	Česká Třebová	Litomyšl	Česká Třebová	Česká Třebová	Ústí nad Orlicí	Česká Třebová
	Jádro 2	Ústí nad Orlicí	Česká Třebová	-	-	Česká Třebová	-

Pozn. Tabulka je upravena autorem.

Zdroj: ¹⁶⁰

¹⁶⁰ OUŘEDNÍČEK, Martin, ŠPAČKOVÁ, Petra, KLSÁK, Adam. Zóny rezidenční suburbanizace v obcích Česka 2016. *Analytický text* [online]. 2018 [cit. 25.11.2019]. Urbánní a regionální laboratoř, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. Str. 1 Dostupné z: http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/1.1_zony_suburbanizace_2016_0.pdf.

Realitní makléř působící mimo jiné i v České Třebové, který bohužel nesouhlasil se zaznamenáváním rozhovoru, mi sdělil, že vnímá spíše převažující potřebu mladých rodin zůstat v centru města např. kvůli dopravě dětí do škol a kontaktu se spolužáky. O lidech přibližně nad 50 let se domnívá, že spíše než mladé rodiny, mají tendenci hledat vlastní rodinný dům, ale lokalita dle jeho osobního názoru nehraje příliš roli. Jako problém uvedl nedostatek parcel ve městě Česká Třebová.

Ukazuje se tak, že město Česká Třebová je ovlivněno suburbanizací, i když počet suburbii v roce 2016 klesl, což může souviset i s mírou nezaměstnanosti, která také ve městě klesá. To by mohlo znamenat, že lidé nemají potřebu stěhovat se za prací. Navíc sídliště, která jsou poblíž centra, byla budována, aby lidé měli blíže do zaměstnání, což jak víme, z velké části v dobách výstavby sídlišť byla zaměstnání na železnici a v průmyslu v centru. Také některé byty byly přímo určeny pro drážní zaměstnance. S poklesem zaměstnanosti na železnici ve městě Česká Třebová, tak mohly uvadnout vazby na lokalitu bydlení a lidé se stěhovali za hranice města. Navíc sídliště Křib a Trávník jsou vzdáleny od nádraží do 600 m a celkově je velká část rezidenční oblasti města v docházkové vzdálenosti k železnici a autobusovému nádraží, což bylo důležité v souvislosti s mobilitou obyvatel. S vývojem automobilismu se právě prostředek zajišťující mobilitu proměnil a lidé tak byli méně závislí na hromadné dopravě. Také to může značit nové možnosti preference bydlení mimo centrum.

Dle mého železnice je jedním z ohlašovatelů příchodu moderní doby, automobil pak stvrzuje tento nástup, jeho stále větší dostupnost pak byla součástí změny ve společenském chování, které dále umocňovala. Jednou z těchto změn může být právě suburbanizace jako znak posunu k postmoderně, či spíše oné zradikalizované moderně.

3.5.3 Brownfields ve městě Česká Třebová

V úvodních kapitolách se věnuji také pojetí brownfield jako prvku, který je úzce svázán s procesy postindustriálními tak i postmoderními. V České republice se zejména po roce 1989 postupně vynořovalo mnoho tzv. brownfields a ani město Česká Třebová není výjimkou.

V předchozích kapitolách věnujících se vývoji České Třebové jsem uváděla různé proměny, ke kterým docházelo např. v průmyslu, zaměstnanosti, ve vývoji železnice, ...

To vše mělo vliv na tvorbu potenciálních brownfield ve městě. V této kapitole tedy zmíním několik největších brownfields ve městě. Za brownfields zde považuji obecně nevyužité nebo jen velmi málo využitě areály, které postupně chátrají. Další specifika uvedu u jednotlivých příkladů.

Několikrát bylo zmíněno, že Česká Třebová je považována a obecně známa jako město železničářů. První typ brownfields, kterému věnuji pozornost je tedy železniční.

Jak už bylo řečeno, objem zaměstnanců a celkově výkonů v železniční dopravě na území města upadal, a to zejména po roce 1990. Od té doby se zde objevují také nevyužité drážní objekty, které postupně chátrají a rekonstrukce, spolu se znovuoobením funkce nebo nalezení nového využití je v nedohlednu. Příkladem, na stránkách Českých drah můžeme najít dva objekty, dříve plně využívané dnes nabízeny k pronájmu.¹⁶¹

Rozsáhlé objekty se nacházejí až na území obce Rybník u seřadovacího nádraží, např. bývalá ubytovna ČD, která spolu s okolními prostory bývá někdy využívána na cvičení záchranných jednotek. Je však také lákadlem pro volnočasovou aktivitu airsoft a komunitu urbex.

Nevyužívanými jsou nejen budovy, ale také koleje, přilehlé pozemky. V České Třebové je navíc velký „železniční hřbitov“, na kterém stojí vyřazené lokomotivy a vlakové soupravy, které jsou postupně likvidovány.

Chtěla bych na tomto místě zmínit také práci Ing. Arch. Martina Blažka, který napsal diplomovou práci na téma Reinkarnace železnice – DKV Česká Třebová, kde pracuje s určitou predikcí vývoje až k zániku současných funkcí celé oblasti a nastiňuje možný vývoj a nové využití budoucích železničních brownfield, kterým by se mohl stát v budoucnu celý areál. Pracuje s představou, kde by DKV bylo volně přístupné lidem, byly by zde zřízeny zastávky vznikly by různé pochody, cyklostezky, muzeum, výstavní galerie apod. Bylo velmi zajímavé pročitat návrhy využití u jednotlivých nyníjších i potenciálních brownfields.¹⁶² Dle mého, pokud by se někdy něco podobného uskutečnilo jednalo by se o vskutku postmoderní prostor.

Na obrázku č. 1 šipky směřují na objekty, které dříve byly využívány, např. šipka vpravo ukazuje na budovu, ze které byl řízen svážný pahrbek, který se dnes již nepoužívá.

¹⁶¹ ČESKÉ DRÁHY. Nemovitosti Českých drah a.s. In: *Nemovisotsti.ceskedrahy.cz* [online]. 2015 [cit. 07.12.2019]. Dostupné z: <http://nemovitosti.ceskedrahy.cz/>.

¹⁶² BLAŽEK, Martin. *Reinkarnace Železnice – DKV Česká Třebová*. Brno, 2018. Diplomová práce. Vysoké učení technické v Brně. Fakulta Architektury. Ústav prostorové tvorby. Dostupné z: https://www.vutbr.cz/studenti/zav-prace/detail/108388?zp_id=108388&aid_redir=1.

Ve věži vlevo sídlí výpravčí ovládající celou stanici, k té je připojen objekt, na který ukazuje šipka a který již nemá své využití. Vedení SŽDC také jednalo o zrušení či striktním omezení výpravčích v zachycené věži. Stanice měla být totiž řízena dálkově z Prahy, nicméně se od tohoto návrhu prozatím upustilo. Byl by to další krok v úpadku železnice ve městě Česká Třebová a ztráty pracovních míst.

Obrázek 1: Železniční objekty v žst. Česká Třebová (08.12.2019)

Foto: autor

Někde na pomezí mezi železničním a rezidenčním typem brownfields je také budova Hotelového domu tzv. „hoteláku“, který se nachází přímo v centru města. Tento panelový dům postavily České Dráhy v osmdesátých letech pro své zaměstnance,¹⁶³ nacházely se v něm jednak byty pro zaměstnance, tak také drážní nocležny. Když se České Dráhy zbavovaly majetku, městská společnost TEZA bojovala o jeho odkoupení. To se podařilo roku 2012. Poté kvůli nevyhovujícímu stavu objektu a potřebné rekonstrukci byly obyvatelé domu vystěhováni. Dlouhý čas se hledal způsob financování nebo vhodný investor. V současné době je vlastníkem společnosti pražská developerská firma IN Team, s.r.o. Začátku oprav se však budova stále nedočkala. Jak můžeme vidět na obrázku č. 1. Panelový dům v centru města, původně postaven pro zaměstnance ČD, je již šest let prázdný.

¹⁶³ GREGAR, Oldřich. Co se psalo k problému hotelový dům dříve. *Českotřebovský deník* [online]. 2017 [cit. 25.11.2019]. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2017/5_17web/Gregar_hotelovy_dum.htm.

Obrázek 2: „Hotelový dům“ v České Třebové (08.12.2019)

Foto: autor.

Poznámka: V článku českotřebovského zpravodaje z roku 2018 nalezneme zprostředkovanou informaci o obavách obyvatel, aby se z objektu nestala ubytovna pro Ukrajince a další cizí příslušníky.¹⁶⁴

Další specifické brownfields, které je zmíněno také v územním plánu je část areálu bývalé textilní firmy Primona. Vývoji této firmy jsem také věnovala pár řádků v předchozích kapitolách, kde bylo řečeno, že po devadesátých letech se sice firma stala opět samostatným podnikem, ale nakonec nedokázala modernizovat výrobu a čelit konkurenci ze zahraničí. V části bývalého průmyslového areálu je dnes nákupní zóna, část objektů užívají některé společnosti, ale stále jsou plochy a budovy, které postupně chátrají. V samotném návrhu územního plánu je s nimi pracováno jako s brownfields, pro které je třeba hledat nové využití. Nevyužitá oblast bývalé továrny se nachází na katastrálním území Parník a v návrhu se s ní pracuje jako s plochou přestavby, přičemž

¹⁶⁴ Bývalý hotelový dům na Novém náměstí je již přepsán na novou společnost. *Českotřebovský deník*. [online]. 20.08.2018 [cit. 8.12.2019]. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2018/8_18web/239_18CD.htm.

se řeší možnosti přeměny z areálu původně využívaného pro výrobně-obchodní účely na plochu obytnou.¹⁶⁵ Na obrázku č. 3 zachycuji zbytky z textilní továrny. Snímek je zachycen z parkoviště Lidlu, vedle kterého je hned umístěn Kaufland a do 100 metrů také Tesco. Tyto objekty tvoří zajímavý kontrast. Tento objekt také láká nejen komunitu urbex, ale také různé patologické jevy, proto se již město snaží o změnu stavu a vymezení tohoto objektu z brownfields.

Obrázek 3: Zbytky z textilní továrny Primona (08.12.2019)

Foto: autor.

Co se týče armádního brownfields tak, jak bylo popsáno většina bývalého prostoru využívaného armádou se přeměnilo na průmyslové objekty a bývalým vojenským bytům stále zůstává funkce obytná. Při mapování stavu v lokalitě se zdálo, že přeci jen jedna budova je zcela nevyužitá, a to bývalá budova štábu č. p. 2055, ale nachází se v něm sídlo firmy a depozitář muzea. Stav objektu ukazují na obrázku č. 4.

¹⁶⁵ ARCHTEAM. *Územní plán Česká Třebová* [online]. 2019 [cit.26.11.2019] Dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=28512.

Obrázek 4: **Budova v bývalém vojenském areálu č.p. 2055** (25.08.2019)

Foto: autor

Jak v České Třebové přibývaly větší supermarkety a hypermarkety, bylo stále těžší pro malé a středně velké obchody udržet krok s konkurencí. Mnoho obchodníků v centru města, např. na Starém a Novém náměstí se musí potýkat s tržním nájemným. Proto se v některých obchodech provozovatelé často střídají a některé jsou již dlouho nevyužívány. A tak lze ve městě nalézt i objekty, které je možné zařadit nebo jsou ohroženy zařazením do komerčního typu brownfields. Jako příklad uvedu budovu bývalé tržnice č.p. 20, která je v soukromém vlastnictví a nachází se v bezprostřední blízkosti městské památkové zóny Staré náměstí. Ta je již další dobu nevyužívána a nabízena v inzerci realitní kanceláře. Dále mohu uvést např. bývalou prodejnu potravin v majetku města známou ve městě jako „Kryt“. Za názvem netřeba hledat nic složitého, jedná se skutečně o kryt CO, který byl využíván jako prodejna a v jeho nadzemní části se nachází prostor nevyužívané venkovní tržnice. Tento objekt sloužil jako místo pro setkávání komunity, nachází opět přímo v centru města na Novém náměstí, ale v současnosti již delší dobu prozatím zůstává z větší části nevyužitý.

Obrázek 5: Samoobsluha zvaná Kryt na Novém náměstí (09.12.2019)

Foto: autor

Na dalším obrázku pak můžeme vidět výjev, který již není neobvyklý, a to prázdné výlohy maloobchodů. Vybrala jsem oblast, na které je toto nejzřejmější. Obchody či různé společnosti se v místě střídají. Jednak je to dáno zmíněným nárůstem konkurence, změnou spotřebního chování lidí, vyšší nájemného a na zobrazeném místa navíc trpí vzdáleností parkovacích míst. Takovýchto prázdných či nestálých obchodů je ve městě spousta.

Obrázek 6: **Obchody na Tyršově náměstí (08.12.2019)**

Foto: autor

Ve městě by se dalo najít zajisté více objektů brownfields, samotné brownfields však nejsou předmětem této práce, proto považuji uvedený výčet za dostačující pro nastínění situace. Je to tedy další prvek související s postmodernizací, který lze ve městě Česká Třebová identifikovat.

3.5.4 Dohled

V první části práce jsem popisovala Giddensovo pojetí dohledu jako jednu z dimenzí modernity a dále pojednávala o tom, že postmodernitu v mnoha ohledech vnímám jako vyostření nebo určitý posun moderních prvků. Poté jsem se zmínila o městském kamerovém systému, který vnímám právě jako postmoderní prostředek dohledu. Dohled jsem přiblížila v podání Michela Foucaulta. Nyní představím vývoj kamerového systému ve městě Česká Třebová, jakožto jednoho z ukazatelů postmoderního dohledu. Kamerový systém využívají samozřejmě firmy a jiné právnické, ale i soukromé subjekty ať už pro kontrolu nad majetkem či svými zaměstnanci. Monitorovat však jejich vývoj ve městě by bylo takřka nemožné. Podívejme se tedy na vývoj Městského kamerového dohlížecího systému, jejichž spravování zajišťuje město a městská policie.

Městská policie byla zřízena v České Třebové v roce 1992. Prvních 12 kamer bylo instalováno v roce 2003 a od té doby se jejich počet zvyšoval.¹⁶⁶ Zvyšování je zajiště dáno i vývojem a dostupností technologií, nicméně svou roli hraje také právě umožnění dohledu a kontroly 24 hodin denně nad rozsáhlým počtem oblastí, což navíc snižuje potřebu posílat do těchto míst strážníky městské hlídky. I v tomto bodě můžeme rozpoznat onen postmoderní faktor, kdy část úkonu za člověka přejímá technologie.

Kamerové body přibývaly také s narůstající modernizací a revitalizací městských prostor. V internetovém zpravodaji se dočteme, že 15 kamer bylo připojeno k městskému kamerovému systému po dokončení multifunkčního dopravního terminálu,¹⁶⁷ což bylo v roce 2011. Další výrazný počet 19 kamer byl přidán po dokončení prostor městského muzea.

Ze zprávy městské policie z roku 2012 se dozvídáme, že v tomto roce bylo v MKDS celkem 64 kamer.¹⁶⁸ V roce 2014 se počet zvýšil na 69 kamer,¹⁶⁹ následně v roce 2017 se počet ještě zvýšil na 71 kamer.¹⁷⁰ Tento počet kamer se do roku 2019 nezměnil.

Mezi lety 2012 a 2017, tak došlo k nárůstu počtu o 6 kamer. Jedná se o dva kamerové body depozitáře muzea, který se nachází na Náměstí 17. listopadu, jež je v bezprostřední blízkosti sociálně vyloučené lokality na Semanínské ulici. Další čtyři kamerové také souvisí s sociálně vyloučenou lokalitou. Jsou totiž umístěny na jedné z hlavních spojnic vyloučené lokality s městem, což je podchod pro pěší mezi ulicí Slovanskou a Semanínskou.¹⁷¹

¹⁶⁶ Česká Třebová má plně digitalizovaný kamerový systém, nejrozsáhlejší z měst v našem kraji. *Česko-třebovský deník* [online]. 2013 [cit. 07.12.2019]. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2013/8-13web/Kamerovy_system.htm.

¹⁶⁷ Tamtéž

¹⁶⁸ VENCL, Petr. *Městský kamerový dohlížecí systém* [online]. Česká Třebová, 2012 [cit. 08.12.2019]. Dostupné také z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=11172.

¹⁶⁹ BALÁŽ, Petr. *Blíže k provozu městského kamerového systému* [online]. Česká Třebová, 2014 [cit. 06.12.2019]. Dostupné také z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=13695.

¹⁷⁰ VENCL, Petr. *Městský kamerový dohlížecí systém* [online]. Česká Třebová, 2017 [cit. 06.12.2019]. Dostupné z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=21916.

¹⁷¹ Tamtéž

Vidíme, že kamery jako symbol dohledu město Česká Třebová využívá a jejich počet stále roste. Dle mého je to tak další dílčí prvek ukazující na posun k postmoderně. Narůstající dohled je navíc spojen také s kontrolou prostorově segregovaných obyvatel a samotná prostorová segregace je částečně důsledek procesů spojených s postmodernou, postindustrializací,

4 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo odhalit prvky postmoderny ve městě Česká Třebová. Již na začátku jsem však narazila na problémy s definováním toho, co je postmoderní a co stále ještě moderní. Leckdy totiž tyto fáze splývají a nelze vložit přesnou hranici mezi tyto pojmy, většina postmoderních prvků z moderny vychází, jsou ale více vyostřené, zradikalizované, posunuté do nových úrovní. Vymezení postmoderny jsem tak v této práci pojala poměrně široce. U moderny i postmoderny jsem se v podkapitolách věnovala procesům a jevům, které s nimi bezprostředně souvisí a více tak přibližují, co si pod pojmy představit. U moderny se jednalo o procesy urbanizace a industrializace, u postmoderny pak o procesy globalizace, postindustrializace, suburbanizace, výskytu brownfields a postmodernímu dohledu.

V další části práce jsem se věnovala historickému vývoji České Třebové. Ukázalo se, že železnice měla skutečně velký vliv na rozvoj města, který byl takřka „raketový“ po dostavění železnice a v jejím dalším vývoji. Můžeme jen spekulovat, jaký by byl charakter města, kdyby se v polovině 19. století rozhodlo postavit trať na jiném místě. Postupně jsem v práci ukazovala, jak se město měnilo pod vlivem postupující moderny. Na území města tak docházelo k silné urbanizaci a ve městě, kde se původně lidé živilí převážně zemědělstvím a řemesel bylo pomálu, se začal rozvíjet průmysl a jedním z hlavních odvětví se stal textilní průmysl. Dostatek pracovních míst ovlivnil také stavitelství ve městě a za dob socialismu se ve městě postavilo několik sídlišť. Stejně jako ovlivnil rozvoj železnice rozvoj města, v podobné úměře měl vliv také úpadek železnice. Samozřejmě změna poměrů na železnici podobně jako v dalších odvětvích byla dána změnou poměrů po roce 1989. Po tomto roce zdá se docházet ke změně profilu města. Především od této doby jsem pak nacházela proměny související s postmodernou. Těmto proměnám jsem pak věnovala pozornost v jednotlivých podkapitolách, které přibližně ne však zcela kopírovali teoretické vymezení na začátku práce. Všimla jsem si tedy procesů postindustrializace, kdy ve městě téměř zanikl např. textilní průmysl a docházelo

k nárůstu zaměstnaných v terciálním sektoru. Musím však poznamenat, že profese okolo železnice se také řadí do sektoru terciálního. Nicméně, ukázala jsem i na další příklady jako rozvoj peněžnictví a pojišťovnictví či technologických profesí. Ukázalo se také, že se lidé z centra města Česká Třebová začali stěhovat do okolních vesnic a potvrdila se tak i suburbanizační tendence, která však v posledních letech opět klesala, a proto bude zajímavé tento trend sledovat. Nejen vlivem postindustrializace jsem mohla potvrdit také další projev postmoderny, tj. výskyt brownfields, se kterými se však město snaží pracovat a přispět tak dále ke kvalitě života. Poslední kapitola věnující se dohledu ve městě Česká Třebová naznačuje, posun k postmoderně, v souvislosti s městským kamerovým systémem a nárůstem kamer. Postmodernita je na tomto místě odvozena od proměny dohledu, kdy část dříve čistě lidské činnosti přebírá technologie a lidé jsou navíc kontrolováni, aniž by znali svého dohlážítele.

Každý z nastíněných rysů postmodernity by vydal na samostatnou práci. Cílem této mé však byl spíše vhléd do problematiky postmoderny obecně a zaměření se na trendy ve vývoji České Třebové, které jak se ukázalo s těmi postmoderními leckdy souvisí. Ačkoli nelze říci, že by město Česká Třebová bylo vyloženě postmoderním, některé z těchto rysů v něm lze nalézt a určitě považují za žádoucí sledovat další vývoj s větším zaměřením na jednotlivé procesy a jevy.

5 Zdroje

5.1 Literatura

1. BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Překlad Jana Ogrocká. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, 330 s. ISBN 978-80-7419-028-5.
2. BERTENS, Johannes Willem a Joseph P. NATOLI. *Encyklopedie postmodernismu*. Brno: Barrister&Principal, 2005, 324 s. ISBN 80-86598-26-8.
3. FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2000 427 s. ISBN 80-860-1996-9.
4. GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 200 s. Post. ISBN 80-86429-15-6.
5. GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 75-76. ISBN 80-7203-124-4.
6. HAMPL, Vladimír. *Vzpomínky na minulost II. Střípky českotřebovské historie*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2001, 2 sv. s. 4. ISBN 80-86042-18-9.
7. HARRINGTON, Austin. *Moderní sociální teorie: základní témata a myšlenkové proudy*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2006, 495 s. ISBN 80-7367-093-3.
8. HAUER, T.. *Skrze Postmoderní Teorie*. Prague: Karolinum Press, 2002. ISBN 80-246-0545-7.
9. HAUSER, Michael. *Cesty z postmodernismu: filosofická reflexe doby přechodu*. Filosofia, 2012. ISBN 978-80-7007-382-7.
10. HEGER, O. a kol. *Z minulosti Českotřebovska*. Česká Třebová, 1988.
11. HORSKÁ, Pavla, MAUR, Eduard a MUSIL, Jiří V. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.
12. ILLNER, Michal. *Deindustrializace průmyslových měst – projevy, příčiny, důsledky a strategie revitalizace*. In: HRUŠKA-TVRDÝ, Lubor a kol. *Industriální město v postindustriální společnosti*, sv. 1. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2010, s. 9. ISBN 978-80-248-2172-6.
13. JAMESON, Fredric. *Postmodernism, or, the cultural logic of late capitalism*. Duke University Press, 1991.
14. JINDRA, Zdeněk a Ivan JAKUBEC. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 524 s. ISBN 978-80-246-2945-2.

15. KELLER, Jan. Dějiny klasické sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004.. ISBN 80-86429-34-2
16. LYON, David. Surveillance Studies: Understanding visibility, mobility and the phenetic fix. *Surveillance & Society*, 2002, 1.1.
17. LYOTARD, Jean-François. O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem : postmoderní situace. Přeložil Jiří PECHAR. Praha: Filosofia, 1993. Základní filosofické texty. ISBN 80-7007-047-1
18. NOVOBILSKÝ, J. „Postkomunistická města v krajíně kyberprostoru.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, , 2003. 39 (2): 255-268.
19. OUŘEDNÍČEK, Martin a kol.: *Suburbanizace.cz*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta Praha, 2008. s. 96. ISBN 978-80-86561-72-1
20. PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, 459 s. Knižnice sociologických aktualit. ISBN 80-86429-63-6.
21. SPALOVÁ, Barbora a Václav UMLAUF. *Ruprechtice: veřejný prostor podle mentálních map*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, 187 s. ISBN 978-80-246-3504-0.
22. SÝKORA, L. *Suburbanizace a její sociální, ekonomické a ekologické důsledky*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, 2002, 191 s. ISBN 80-901914-9-5
23. SÝKORA, L., et al. *Metodika identifikace lokalit rezidenční segregace*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Multikulturní centrum Praha, 2015.
24. ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Česko-třebovska 1. Česká Třebová*, 2000.
25. ŠEBELA, J. a kol. *Toulky minulostí Česko-třebovska 2. Česká Třebová*, 2000.
26. ŠUBRT, Jiří. *Postavy a problémy soudobé teoretické sociologie: sociologické teorie druhé poloviny 20. století*. Praha: ISV, 2001, 164 s. Sociologie. ISBN 80-85866-77-3.
27. ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. V Praze: Karolinum, 2013, 443 s. ISBN 978-80-246-2219-4.
28. TOUŠEK, Václav, Josef KUNC a Jiří VYSTOUPIL. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-114-4.
29. *Velký sociologický slovník*. Praha: Univerzita Karlova - vydavatelství Karolinum, 1996, 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.

30. WELSCH, Wolfgang. Naše postmoderní moderna. Praha: Zvon, 1994, 198 s. ISBN 80-7113-104-0

5.2 Internetové zdroje

1. AMBROŽOVÁ, Z. Veřejné prostory malých měst – teoretická východiska. *Urbanismus a územní rozvoj*, (2010): XIII, č.6, s. 17. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-06/04_verejne.pdf.
2. ARCHTEAM. *Územní plán Česká Třebová* [online]. 2019. Dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=28512.
3. BALÁŽ, Petr. *Blíže k provozu městského kamerového systému* [online]. Česká Třebová, 2014. Dostupné také z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=13695.
4. BLAŽEK, Martin. *Reinkarnace Železnice – DKV Česká Třebová*. Brno, 2018. Diplomová práce. Vysoké učení technické v Brně. Fakulta Architektury. Ústav prostorové tvorby. Dostupné z: https://www.vutbr.cz/studenti/zav-prace/detail/108388?zp_id=108388&aid_redir=1.
5. Bývalý hotelový dům na Novém náměstí je již přepsán na novou společnost. *Českotřebovský deník*. [online]. 20.08.2018. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2018/8_18web/239_18CD.htm.
6. Česká Třebová má plně digitalizovaný kamerový systém, nejrozsáhlejší z měst v našem kraji. *Českotřebovský deník* [online]. 2013. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2013/8-13web/Kamerovy_system.htm.
7. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji Pardubického kraje [online]. In: ČSÚ. Praha: Český statistický úřad. Zveřejněno 31.12.2007. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20537004/13-530706a0204.pdf/f47d6226-53ec-4709-9333-5a5e3ece1c8f?version=1.0>.
8. DUFKOVÁ, Petra. *Současná postmoderní společnost: vznik a vývoj, klasifikace, Česká republika* [online]. 2017. PhD Thesis. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/qnsgr/DP_Dufkova_eqgpflot.pdf

9. GREGAR, Oldřich. Co se psalo k problému hotelový dům dříve. *Českořebovský deník* [online]. 2017. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2017/5_17web/Gregar_hotelovy_dum.htm.
10. GREMLICA, T. Česká krajina devastovaná neregulovaným rozvojem [online]. In: *Živa*. 2014, č. 3, s. 507-512. Dostupné z: <http://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/ceska-krajina-devastovana-neregulovany-rozvojem.pdf>
11. GREMLICA, Tomáš, ŠTÍPKOVÁ, Renáta, NOVÁK, Josef. Revitalizace „brownfields“ v obcích ČR. *Metodika monitorování a nové využívání ploch a objektů*. [online]. Praha. Ministerstvo pro místní rozvoj, 2003. s. 6-7. Dostupné z: http://www.ekopolitika.cz/images/stories/brownfields/metodika_brownfields.pdf.
12. HURNÍKOVÁ, Jana. Brownfielddy a územní rozvoj. *Urbanismus a územní rozvoj*, s. 3. 2009. Dostupné z: https://www.uur.cz/images/publikace/uur/2009/2009-06/01_brownfielddy%20rozvoj.pdf.
13. KUDRNA, Libor. *Strategický plán rozvoje měst a obcí jako mrtvý dokument?* Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut sociologických studií. s. 36-37, 101. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/46937/DPTX_2010_2__0_199086_0_105434.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
14. KULDA, Petr, JEŽKOVÁ, Michaela a ŽĎÁRSKÝ, Tomáš. Program regenerace městské památkové zóny Česká Třebová. *Aktualizace pro období 2016-2025* [online]. Ústí nad Orlicí: 2015. Dostupné z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=17553.
15. MARYÁŠ, J, VYSTOUPIL, J. *Ekonomická geografie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Dostupné z: https://is.muni.cz/www/206961/DSO-Ekonomicka_geografie-pracovni_text.pdf
16. MELKOVÁ, P. Role veřejného prostoru v současné tvorbě města. *Časopis Architekt*. 2013, č. 6. ISSN 0862-7010. Str. 70 Dostupné z: http://www.mca-atelier.com/texty_autorske/architekt_06-2013-v2.pdf.
17. MĚSTO ČESKÁ TŘEBOVÁ. Strategický plán města Česká Třebová na léta 2014-2020. [online]. 2014. Dostupné z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=18093
18. MIKOLECKÝ, Milan. Co se v České Třebové od roku 1989 změnilo, vybudovalo, obnovilo, opravilo

- i zničilo... *Českořebovský deník* [online]. 2018. Dostupné z: http://www.zpravodaj.probit.cz/2018/2_18web/90_leta1.htm.
19. MIKOLECKÝ, Milan. Před 20 lety v roce 1997. In: *Českořebovský deník* [online]. 2017. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2017/3_17web/Pred_20_lety_1997.htm.
20. MOLIN, O. Proměny veřejného prostoru. In: *Veřejné soukromé* [online]. 28.03.2016. Dostupné z: <http://www.verejnesoukrome.cz/2016/03/28/ondrej-molin-promeny-verejneho-prostoru/>.
21. Multifunkční dopravní terminál Bezručovo náměstí, Česká Třebová, In: *Rada-severovýchod.cz* [online]. 3.12.2009. Dostupné z: <http://www.rada-severovýchod.cz/realizovane-projekty/multifunkcni-dopravni-terminal-bezrucovo-namesti-ceska>.
22. OUŘEDNÍČEK, Martin, ŠPAČKOVÁ, Petra, KLSÁK, Adam. Zóny rezidenční suburbanizace v obcích Česka 2016. *Analytický text* [online]. 2018. Urbánní a regionální laboratoř, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy. s. 1 Dostupné z: http://www.atlasobyvatelstva.cz/sites/default/files/1.1_zony_suburbanizace_2016_0.pdf.
23. PAVLÍNEK Petr. „Vybrané teoretické interpretace současné transformace kapitalismu.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 33 (1): 41-56. 1997.
24. *Profil města Česká Třebová* [online]. Aktualizace 2009. Dostupné z: https://www.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=3538.
25. SKALICKÝ, Jan. Historie parnické textilní továrny. *Českořebovský deník* [online]. 2013. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2013/3_13web/Primona_Historie_10let_polikvidaci.htm.
26. SKALICKÝ, Jan. Některá výročí roku 2010 z historie České Třebové [online] In: *Českořebovský deník*, 2009. Dostupné z: <http://www.zpravodaj.probit.cz/2009/Vyroci2010.htm>.
27. ŠIMÁČEK, Petr, Zdeněk SZCZYRBA, Ivan ANDRÁŠKO a Josef KUNC. Humanizace postsocialistických sídlišť – směřování k lepší kvalitě života. *Životné prostredie*, Bratislava: Ústav krajinnej ekológie Slovenskej akadémie vied, 2015, roč. 49, č. 2, s. 74-81. ISSN 0044-4863. Dostupné z: https://geography.upol.cz/soubory/lide/simacek/citace/jost/2015_Zivotne-prostredie.pdf

28. ŠIMKOVÁ H. a kol., Regenerace panelových sídlišť [online]. Brno: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2005 Katalog příkladů za rok 2004. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/publikace/metodickeprirucky/PDF/Regenerace-III.pdf>.
29. VENCL, Petr. *Městský kamerový dohlížecí systém* [online] Česká Třebová, 2012. Dostupné také z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=11172.
30. VENCL, Petr. *Městský kamerový dohlížecí systém* [online]. Česká Třebová, 2017. Dostupné z: https://m.ceska-trebova.cz/assets/File.ashx?id_org=2175&id_dokumenty=21916.
31. Železniční dílny v České Třebové vznikly před 170 lety. *Českotřebovský deník* [Online]. 2019. Dostupné z: http://zpravodaj.probit.cz/2019/6_19web/170%20let%20tradice%20_CZLOKO.htm

5.3 Veřejné databáze

Veřejná databáze [online databáze]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz>.

5.4 Webové stránky

Česká Třebová [online]. 2019. Dostupné z: <https://www.ceska-trebova.cz/>.

Sociologická encyklopedie [online]. Miroslav Petrušek, 2017. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/>

Metrans.eu [online]. © 2013 Dostupné z: <https://www.metrans.eu/>

Oik.tv [online] Dostupné z: <http://www.oiktv.cz/>

České dráhy [online]. © 2016 Dostupné z: <https://www.cd.cz/>

6 Seznam obrázků

Obrázek 1: Železniční objekty v žst. Česká Třebová (08.12.2019)	58
Obrázek 2: „Hotelový dům“ v České Třebové (08.12.2019).....	59
Obrázek 3: Zbytky z textilní továrny Primona (08.12.2019).....	60
Obrázek 4: Budova v bývalém vojenském areálu č.p. 2055 (25.08.2019)	61
Obrázek 5: Samoobsluha zvaná Kryt na Novém náměstí (09.12.2019)	62
Obrázek 6: Obchody na Tyršově náměstí (08.12.2019)	63